

2019

“ผู้หญิงกับการก่อการร้าย” กรณีศึกษาการก่อการร้ายของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำ
ในสาธารณรัฐเซเชลล์ผ่านทฤษฎีสตรีนิยม

ปฐมพร พิวนวล
คณะรัฐศาสตร์

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd>

 Part of the [International Relations Commons](#)

Recommended Citation

พิวนวล, ปฐมพร, “ผู้หญิงกับการก่อการร้าย” กรณีศึกษาการก่อการร้ายของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำในสาธารณรัฐเซเชลล์ผ่านทฤษฎีสตรีนิยม” (2019). *Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD)*. 7074.
<https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/7074>

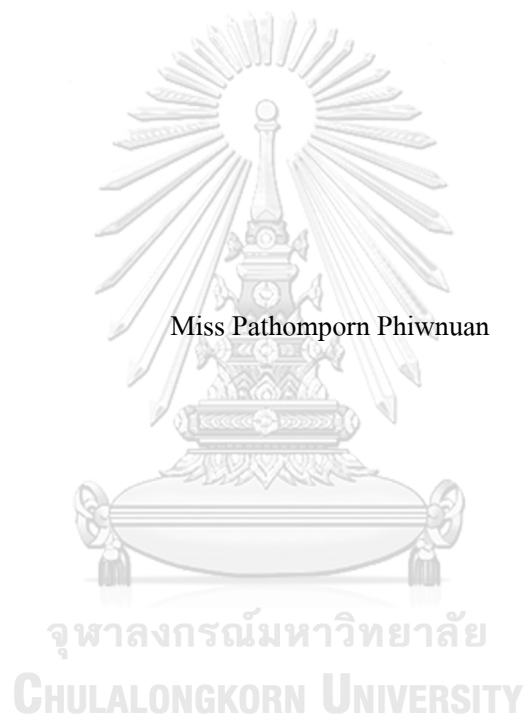
This Independent Study is brought to you for free and open access by Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD) by an authorized administrator of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

“ผู้หญิงกับการก่อการร้าย” กรณีศึกษาการก่อการร้ายของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายคำใน
สาธารณรัฐเซเชนผ่านทฤษฎีสตรีนิยม

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2562
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

The study of Chechen Female Terrorists (Black Widows) through Feminist frameworks

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts in International Relations

Department of International Relations

FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Chulalongkorn University

Academic Year 2019

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อสารนิพนธ์ “ผู้หญิงกับการก่อการร้าย” กรณีศึกษาการก่อการร้ายของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำในสาธารณรัฐเซเชนผ่านทฤษฎีสตรีนิยม

โดย น.ส.ปฐมพร ผิวนวน

สาขาวิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ดร.กรพินธุ์ พัวพันธ์สวัสดิ์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

คณะกรรมการสอบสารนิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์สรวิศ ชัยนาม)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ดร.กรพินธุ์ พัวพันธ์สวัสดิ์)

..... กรรมการ
(ดร.พงศ์พิสุทธิ์ บุษบารัตน์)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ปฐมพร ผิวนวล : “ผู้หญิงกับการก่อการร้าย” กรณีศึกษาการก่อการร้ายของสตรีมุสลิม
กลุ่มแม่หม้ายดำในสาธารณรัฐเชเชนผ่านทฤษฎีสตรีนิยม. (The study of Chechen
Female Terrorists (Black Widows) through Feminist frameworks) อ.ที่ปรึกษาหลัก :
ดร.กรพินธุ์ พัวพันสวัสดิ์

ในขณะที่การศึกษาเรื่องการก่อการร้ายมักปรากฏภาพผู้ชายเป็นตัวแสดงหลักในฐานะผู้นำ
กองกำลังและผู้ปฏิบัติการ กรณีศึกษานี้ต้องการนำเสนอภาพของผู้หญิงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งใน
การศึกษาเรื่องการก่อการร้าย โดยเฉพาะกรณีมีระเบิดพลีชีพสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำ (Black
widow) ในสาธารณรัฐเชเชน สหพันธรัฐรัสเซีย เพื่อค้นหาคำอธิบายถึงการพลิกบทบาทจากเหยื่อ
ของสงครามมาสู่การเป็นผู้ก่อเหตุความรุนแรง ผ่านกรอบทฤษฎีสตรีนิยมหลังอาณานิคม (Post
Colonial Feminism) ที่ผู้เขียนเชื่อว่าสามารถนำมาใช้ทำความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง
ทางสังคมในระดับท้องถิ่น และอธิบายถึงการโต้กลับความรุนแรงเชิงโครงสร้าง อันเป็นผลสืบ
เนื่องมาจากภาวะสงครามและการดำรงอยู่ของระบอบชายเป็นใหญ่ในสังคม

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังต้องการสื่อให้เห็นถึงปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงสถานะของ
ผู้หญิงในพื้นที่ความขัดแย้งต่างๆ ทั่วโลกที่มีแนวโน้มพลิกบทบาทมาเป็นผู้ก่อการร้ายมากขึ้น ซึ่ง
เป็นปัจจัยหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า การใช้ความรุนแรงของรัฐบาลในการปราบปรามชนกลุ่มน้อย
กลุ่มแบ่งแยกดินแดน ตลอดจนผู้เห็นต่างทางการเมืองนั้น อาจนำมาสู่การโต้กลับความรุนแรงไม่
ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง และสามารถยกระดับเป็นปัญหาการก่อการร้าย ซึ่งถือเป็นภัยคุกคามรูปแบบใหม่
ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทั้งระดับภายในรัฐและระดับระหว่างประเทศได้ ด้วยมีความ
มุ่งหวังอย่างแรงกล้าว่า สารนิพนธ์ฉบับนี้จะสามารถสร้างความตระหนักให้แก่ภาครัฐหรือ
หน่วยงานความมั่นคงหันกลับมาพิจารณาบทบาทบนแนวทางการใช้มาตรการรุนแรงกับประชาชน
ได้ไม่มากนักน้อย

สาขาวิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ลายมือชื่อนิติ
ปีการศึกษา 2562 ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6180961024 : MAJOR INTERNATIONAL RELATIONS

KEYWORD: Ethnonationalists Terrorist Feminism Muslim Chechen

Pathomporn Phiwnuan : The study of Chechen Female Terrorists (Black Widows) through Feminist frameworks. Advisor: KHORAPIN PHUAPHANSAWAT, Ph.D.

While most studies on terrorism often illustrate men as a main actor, for example as a forces' leader and an executor, this article looks at women's role in terrorism by exploring the case of "Black Widow" – an Islamist Chechen female suicide bombers in the Russian Federation. The purpose of this article is to explain the transformation from victims to terrorist perpetrators under feminist theory, particularly post-colonial feminism framework. The paper aims to better our understanding of social changes at local level and describe the structural violence as a result of war and the existing patriarchy in the community.

Furthermore, this article demonstrates how women in conflict areas increasingly join terrorist forces as a response to the government's use of violence to suppress minority or separatist groups. This phenomenon could be considered as a new form of threats to both national and international security. This paper thus aims to expand the security agencies' views regarding gender and terrorism and hopefully convince them to review their violence measures towards citizens in the conflict areas.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

Field of Study: International Relations

Student's Signature

Academic Year: 2019

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เรื่อง “ผู้หญิงกับการก่อการร้าย” กรณีศึกษาการก่อการร้ายของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายค้าในสาธารณรัฐเซเชนผ่านทฤษฎีสตรีนิยมนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาช่วยเหลือ แนะนำให้คำปรึกษา และตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดีเยี่ยมจาก ดร.กรพินธุ์ พัวพันธ์สวัสดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ที่นำพาให้ข้าพเจ้าไปสู่มุมมองด้านการศึกษาทฤษฎีสตรีนิยมและการศึกษาเรื่องความรุนแรงในมิติต่างๆ ซึ่งต่างออกไปจากที่ข้าพเจ้าได้เคยศึกษามาก่อน ตลอดจนคณะกรรมการสอบสารนิพนธ์ของข้าพเจ้า อันได้แก่ รองศาสตราจารย์ สรวิศ ชัยนาม ประธานกรรมการ และ ดร.พงศ์พิสุทธิ์ บุญบาร์ตัน กรรมการ ที่ข้าพเจ้ากราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่ได้ให้คำแนะนำในประเด็นต่างๆ อันเป็นประโยชน์ในการพัฒนาสารนิพนธ์ให้มีเนื้อหาสมบูรณ์และครบถ้วนมากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณเพื่อนร่วมชั้นเรียน และเจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำหรับกำลังใจ และความช่วยเหลือ ตลอดจนเป็นผู้สร้างประสบการณ์ทั้งในและนอกห้องเรียนด้วยกันในหลายโอกาส จนทำให้การศึกษาของข้าพเจ้าตลอดหลักสูตรเต็มเป็นด้วยความสุข และบรรยากาศของมิตรภาพอันดี นอกจากนี้ยังขอขอบพระคุณ คณาจารย์ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่านที่ได้มอบความรู้และเปิดมุมมองด้านการศึกษาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในมุมมองใหม่ๆ ให้แก่ข้าพเจ้าเสมอมา

ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา และคุณสุพรรณพงศ์ วงษ์ศรีเพ็ง สามีนอันเป็นที่รักของข้าพเจ้า ที่คอยช่วยเหลือสนับสนุนทั้งด้านกำลังใจและกำลังทรัพย์ อำนวยความสะดวกให้ข้าพเจ้าได้มีโอกาสเข้าศึกษาในระดับมหาบัณฑิต นอกจากนี้ยังมีผู้ที่ให้ความร่วมมือช่วยเหลืออีกหลายท่าน ซึ่งผู้เขียนไม่สามารถกล่าวนามในที่นี้ได้หมด จึงขอขอบคุณทุกท่านเหล่านั้นไว้ ณ โอกาสนี้ด้วยสุดทายเป็นคุณค่าทั้งหลายที่ได้รับจากสารนิพนธ์เล่มนี้ ข้าพเจ้าขอมอบเป็นกตัญญูคุณเวทิต์แด่บิดา มารดา และบูรพาจารย์ที่เคยอบรมสั่งสอนรวมทั้งผู้มีพระคุณทุกท่าน

ปฐมพร ศิวานวล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
บทนำ.....	1
บทที่ 1 ที่มาและสภาพของปัญหา.....	5
บทที่ 2 กรอบทฤษฎีสตรีนิยม.....	9
2.1 นิยามของสตรีนิยม (Feminism).....	9
2.2 กรอบทฤษฎีสตรีนิยมกับการศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ	9
2.3 พัฒนาการของทฤษฎีสตรีนิยม.....	10
2.4 กรอบทฤษฎีสตรีนิยมหลังอาณานิคม (Postcolonial feminism).....	10
บทที่ 3 สตรีชาวเขเชนกับการก่อการร้าย.....	12
3.1 สตรีชาวเขเชนกับการก่อกบฏในระดับชุมชนท้องถิ่น.....	14
3.2 สตรีชาวเขเชนกับการก่อกบฏในระดับรัฐ.....	15
3.3 การพลิกบทบาทจากเหยื่อความรุนแรงมาเป็นผู้ก่อการร้ายของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำ	18
3.4 กรณีตัวอย่างการก่อเหตุของกลุ่มแม่หม้ายดำที่สะท้อนให้เห็นถึงการโต้กลับความรุนแรง	20
3.5 ข้อถกเถียงกรณีการถูกใช้เป็นเครื่องมือของผู้ชายในการก่อการร้าย.....	22
บทที่ 4 มองการก่อการร้ายของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำผ่านทฤษฎีสตรีนิยม	25
4.1 เรื่องส่วนตัวคือการเมือง The personal is political.....	25
4.2 มองสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำผ่านกรอบสตรีนิยมหลังอาณานิคม	28
บทที่ 5 บทสรุป.....	29

บรรณานุกรม	32
ประวัติผู้เขียน	38

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทนำ

งานวิชาการและการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับประเด็น “การก่อการร้าย” จำนวนมากได้ส่งต่อมุมมองเรื่องเพศที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของ ‘เพศชาย’ และ ‘เพศหญิง’ ที่แตกต่างกันในเรื่องการก่อการร้าย ซึ่งจากอิทธิพลของการนำเสนอมุมมองดังกล่าวนี้เองที่ทำให้เมื่อกล่าวถึงการก่อการร้าย คนส่วนใหญ่จึงมักมองเพศชายว่ามีบทบาทเป็นผู้กระทำ หรือ บทบาทนำ ทั้งในฐานะการเป็นผู้นำองค์กรก่อการร้าย การเป็นกองกำลัง การเป็นผู้ปฏิบัติการ ตลอดจนการเป็นผู้ก่อเหตุความรุนแรงต่างๆ ในขณะที่เพศหญิงมักถูกมองว่าเป็นตัวแสดงที่มีบทบาทเป็นผู้ถูกกระทำ หรือ บทบาทรอง เช่น การเป็นหน่วยสนับสนุนอยู่เบื้องหลังการก่อการร้าย การเป็นผู้ให้ความสำราญกับเพศชาย การเป็นผู้สูญเสียครอบครัวหรือคนรัก การตกเป็นเหยื่อ ตลอดจนบทบาทในฐานะนักเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิสตรีภายหลังจากการตกเป็นเหยื่อความรุนแรง และมุมมองด้านเพศดังกล่าวนี้เอง ก็มีส่วนสำคัญในการตอกย้ำภาพมโนทัศน์ดั้งเดิมของเพศหญิงว่าเป็นเพศที่อ่อนแอ เพศที่มีความเป็นแม่ และเป็นเพศห่างไกลจากความรุนแรง ซึ่งมโนทัศน์ดังกล่าวนี้ขัดแย้งกับความจริงที่ว่าผู้หญิงจำนวนมากได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการก่อการร้ายหลายพื้นที่ทั่วโลกมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งในฐานะผู้ปฏิบัติการ หรือ ผู้ก่อเหตุความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มแบ่งแยกดินแดนพยัคฆ์พิอ์แลม ในประเทศศรีลังกา องค์กรปลดปล่อยปาเลสไตน์ในประเทศอิสราเอล ตลอดจนกลุ่มแบ่งแยกดินแดนเชเชน ในสหพันธรัฐรัสเซีย เป็นต้น¹

โดยหากจะกล่าวถึงจุดเริ่มต้นของผู้หญิงกับการก่อการร้าย Mia Bloom ได้ศึกษาพบว่าผู้หญิงได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการก่อการร้ายนับตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 20 โดยเชื่อว่าการก่อการร้ายโดยมีระเบิดพลีชีพหญิงเกิดขึ้นครั้งแรกจากกรณีของ Sana'a Mehaydali หญิงสาวชาวเลบานอนอายุ 17 ปี ซึ่งเป็นแนวร่วมระดับปฏิบัติการของพรรคสังคมนิยมแห่งชาติซีเรีย (The Syrian socialist national party - SSNP) ที่ก่อเหตุระเบิดพลีชีพต่อเป้าหมายกองกำลังอิสราเอลในเลบานอนเมื่อ 9 เมษายน ค.ศ.1985² และพรรคสังคมนิยมแห่งชาติซีเรียนี้เอง ก็นับว่าเป็นกลุ่มหนึ่งที่มีความสำคัญและประสบความสำเร็จในการใช้ผู้หญิงเป็นมือระเบิดพลีชีพ โดยหลังจากกรณีของ Sana'a Mehaydali พรรคสังคมนิยมแห่งชาติซีเรียก็ได้อยู่เบื้องหลังการก่อเหตุระเบิดพลีชีพอีกกว่า 12 ครั้ง และในจำนวนนั้นมีถึง 6 ครั้ง ที่ใช้ผู้หญิงเป็นมือระเบิดพลีชีพ จากเหตุการณ์ดังกล่าว

¹ Caron E. Gentry and Laura Sjoberg, *Beyond Mothers, Monsters, Whores : Thinking About Women's Violence in Global Politics* (London: Zed Books, 2015), 2.

² Mia Bloom, "Female Suicide Bombers: A Global Trend," *Daedalus* 131, no. 1 (2017): 94, <https://www.jstor.org/stable/20028092>.

ได้เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้กระแสนี้อระเบิดพลีชีพหญิงแพร่กระจายจากประเทศเลบานอนออกไปสู่พื้นที่ต่างๆ ทั้งปาเลสไตน์ ศรีลังกา ตุรกี สาธารณรัฐเซเชนในสหพันธรัฐรัสเซีย อิรัก และอีกหลายพื้นที่ทั่วโลก มาจนถึงปัจจุบัน

ทั้งนี้ การก่อการร้ายร่วมสมัยในปัจจุบัน Yoram Schweitzer นักวิชาการด้านการก่อการร้ายจากมหาวิทยาลัยเทลอาวีฟ ประเทศอิสราเอล ได้รวบรวมเหตุการณ์การก่อการร้ายโดยการระเบิดพลีชีพในห้วงปี ค.ศ. 2019 ที่ผ่านมามีพบว่ามีกรก่อเหตุระเบิดพลีชีพกว่า 149 ครั้ง ในพื้นที่ 24 ประเทศ ซึ่งเป็นการก่อเหตุโดยมีระเบิดรวม 236 คน และในจำนวนดังกล่าวเป็นมีระเบิดพลีชีพหญิง 22 คน³

โดยส่วนหนึ่งนักวิชาการที่ศึกษาเรื่องการก่อการร้ายมองว่า การที่ผู้หญิงนิยมถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการก่อการร้ายมากขึ้นนั้น สืบเนื่องมาจากมุมมองที่ว่าผู้หญิงมีโอกาสประสบความสำเร็จในการก่อเหตุมากกว่าผู้ชาย⁴ เนื่องจากผู้หญิงมีภาพลักษณ์ที่ไม่เป็นภัยคุกคาม จึงทำให้ไม่ตกเป็นเป้าสงสัยจากการตรวจสอบโดยเจ้าหน้าที่ นอกจากนี้ในบางวัฒนธรรมยังมีข้อจำกัดในการตรวจค้นร่างกายผู้หญิง จึงทำให้ผู้หญิงสามารถเข้าถึงสถานที่บางแห่งได้ง่ายกว่าผู้ชาย ซึ่งนั้นก็หมายความว่า การเข้าถึงเป้าหมายต่างๆ ผู้หญิงก็ทำได้ง่ายกว่าผู้ชายเช่นกัน⁵ และจากมุมมองดังกล่าวนี้เองที่ทำให้การก่อการร้ายโดยใช้มีระเบิดพลีชีพหญิงนั้นยังคงได้รับความนิยมจากกลุ่มก่อการร้ายในหลายพื้นที่ทั่วโลก สะท้อนให้เห็นจากตัวอย่างการก่อเหตุระเบิดพลีชีพโดยผู้หญิงในห้วงปี ค.ศ. 2019 ที่ผ่านมามีไม่ว่าจะเป็นกรณีเด็กผู้หญิงอายุ 10 ขวบ ก่อเหตุระเบิดพลีชีพในตลาดของเมืองไมคูริ รัฐบอร์โน ประเทศไนจีเรีย เมื่อ 17 มิถุนายน ค.ศ. 2019 โดยเจ้าหน้าที่เชื่อว่าเป็นฝีมือของกลุ่มโบโกฮาราม กลุ่มก่อการร้ายมุสลิมหัวรุนแรงในแอฟริกา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะสถาปนารัฐอิสลามขึ้นในไนจีเรีย⁶ กรณีหญิงชาวมุสลิมก่อเหตุระเบิดพลีชีพกลางโรงพยาบาลท้องถิ่นในเมืองไคเบอร์ปักคูนควา ทางตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศปากีสถาน เมื่อ 21 กรกฎาคม ค.ศ. 2019

³ Yoram Schweitzer, "Suicide Bombings Worldwide in 2019: Signs of Decline following the Military Defeat of the Islamic State," Institute for National Security Studies, updated January 2, 2020, accessed May 20, 2020, <https://www.inss.org.il/publication/suicide-bombings-worldwide-in-2019-signs-of-decline-following-the-military-defeat-of-the-islamic-state>.

⁴ John Sawicki, "A Tragic Trend. Why Terrorists Use Female And Child Suicide Bombers," *Health progress (Saint Louis, Mo.)* 97, no. 4 (august 2016), <https://www.chausa.org/docs/default-source/health-progress/why-terrorists-use-female-and-child-suicide-bombers.pdf?sfvrsn=2>.

⁵ Latisha T. Campbell, "Why Female Suicide Bombers? A Closer Look at the Liberation Tigers of Tamil Eelam and Chechen Separatists," (Doctoral dissertation, Virginia Commonwealth University, 2014), 209.

⁶ "Nigeria suicide blast kills 30 at video hall in Borno," BBC, updated June 17, 2019, accessed April 10, 2020, <https://www.bbc.com/news/world-africa-48660150>.

โดยมีกลุ่มตาลีบันออกมาอ้างความรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น⁷ กรณีมีระเบิดพลีชีพหญิงที่ก่อเหตุในประเทศชาด เมื่อ 14 สิงหาคม ค.ศ. 2019 โดยเจ้าหน้าที่เชื่อว่าเป็นฝีมือของกลุ่มโอบโกฮาราม⁸ ตลอดจนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จากกรณีนายดิตา โอปริยันโต (Dita Priyanto) และนางปูจิ กุสวาตี (Puji Kuswati) ผู้เป็นภรรยา พร้อมบุตรสาวสองคนวัย 9 และ 12 ปี ก่อเหตุระเบิดพลีชีพทั้งครอบครัวที่โบสถ์คริสต์ในเมืองสุราบายา ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อ 13 พฤษภาคม ค.ศ. 2018 โดยรัฐบาลอินโดนีเซียเชื่อว่า นายโอปริยันโตเป็นหัวหน้าเครือข่ายมุสลิมหัวรุนแรงเจมาห์ อันชารุต เคาลาห์ (เจเอ็ด) ซึ่งประกาศสวามิภักดิ์ต่อกลุ่มรัฐอิสลาม⁹

ด้วยเหตุนี้ สารนิพนธ์ฉบับนี้จึงต้องการเผยให้เห็นถึงบทบาทของผู้หญิงในการก่อการร้ายร่วมสมัย เพื่อนำเสนอมุมมองต่อประเด็นเรื่องการก่อการร้ายที่ต่างออกไปจากเดิม ให้สาธารณชนรับรู้ว่าไม่ได้มีแต่ผู้ชายเท่านั้นที่มีบทบาทสำคัญในการก่อการร้าย อย่างไรก็ตาม คงเป็นการยากที่จะศึกษาในประเด็นเรื่อง “ผู้หญิงและการก่อการร้าย” ได้อย่างครอบคลุม เนื่องจากการที่ผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในการก่อการร้ายในพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลกนั้น ส่วนมีที่มาและบริบททางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้ สารนิพนธ์ฉบับนี้จึงกำหนดขอบเขตการศึกษาโดยมุ่งเน้นเฉพาะกรณีมีระเบิดพลีชีพสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำ (Black widow) ในสาธารณรัฐเซเชน สหพันธรัฐรัสเซีย ซึ่งมีสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงที่เคยผ่านประสบการณ์การตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในสภาวะสงครามความขัดแย้งระหว่างสหพันธรัฐรัสเซียและสาธารณรัฐเซเชน แต่ต่อมาได้พลิกบทบาทจากเหยื่อมาสู่การเป็นกองกำลังหนึ่งของกลุ่มแบ่งแยกดินแดนสาธารณรัฐเซเชน โดยได้กำหนดขอบเขตระยะเวลาการศึกษาตั้งแต่ช่วงเวลาที่เริ่มมีการกล่าวอ้างถึงการก่อเหตุระเบิดพลีชีพโดยสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำครั้งแรกเมื่อ 7 มิถุนายน ค.ศ. 2000 จากกรณีคาห์วา บารายเยวา (Khava Barayeva หรือบางสื่อเรียกในอีกชื่อหนึ่งว่า Hawa Barayev) ที่ได้ชื่อว่าเป็น “แม่หม้ายดำ” คนแรก จากการก่อเหตุระเบิดพลีชีพที่ฐานทัพรัสเซีย ซึ่งเป็นฐานทัพชั่วคราวของหน่วย OMON กองกำลังพิเศษระดับสูงของรัสเซีย ที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้าน Alkhan Yurt ใกล้กับกรุงกรอกชนี เมืองหลวง

⁷ "Female suicide bomber kills eight in northwest Pakistan," Reuters, updated July 21, 2019, accessed April 10, 2020, <https://www.reuters.com/article/us-pakistan-attack/female-suicide-bomber-kills-eight-in-northwest-pakistan-idUSKCN1UG08J>.

⁸ "Suicide bomber 'kills 6' in Chad; including soldier," Aljazeera, updated August 14, 2019, accessed April 19, 2020, <https://www.aljazeera.com/news/africa/2019/08/suicide-bomber-kills-chad-including-soldier-190814140629813.html>.

⁹ "ISIS family' kill 13 in Indonesia," Bangkok Post, updated May 14, 2018, accessed April 19, 2020, <https://www.bangkokpost.com/world/1464573/isis-family-kill-13-in-indonesia>.

ของสาธารณรัฐเชเชน¹⁰ จนถึงเหตุการณ์ล่าสุดเมื่อปี ค.ศ. 2013 จากการก่อเหตุระเบิดพลีชีพที่สถานีรถไฟวอลโกกราด ทางตอนใต้ของรัสเซีย

โดยบทความนี้เป็นกรณีศึกษาที่ตั้งอยู่บนคำถามวิจัยว่า สตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำในสาธารณรัฐเชเชน ได้เปลี่ยนบทบาทจากเหยื่อความรุนแรงมาสู่การเป็นผู้ก่อความรุนแรงในการก่อการร้ายได้อย่างไร และเราสามารถทำความเข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าวผ่านกรอบทฤษฎีสตรีนิยมได้อย่างไร โดยผู้เขียนมีสมมติฐาน คือ กรอบทฤษฎีสตรีนิยมหลังอาณานิคม (Post-Colonial Feminism) ซึ่งเป็นสำนักคิดหนึ่งในทฤษฎีสตรีนิยมระลอกที่สาม (Third wave) ที่อธิบายถึงผู้หญิงในสังคมที่เป็นอดีตอาณานิคม ซึ่งต้องเผชิญกับประสบการณ์การเป็น “หญิงพื้นเมืองที่ถูกกดขี่สองต่อ” ทั้งจากวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเอง และจากจักรวรรดินิยมนั้น สามารถนำมาใช้อธิบายกรณีการพลิกบทบาทจากเหยื่อความรุนแรงมาสู่การเป็นผู้ก่อการร้ายของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำในสาธารณรัฐเชเชนได้ว่า จากความรุนแรงทางเพศในหลายมิติที่ผู้หญิงชาวเชเชนต้องเผชิญ ทั้งจากสังคมมุสลิมเชเชนที่ยังคงยึดถือลัทธิชายเป็นใหญ่ และจากรัฐบาลรัสเซียเจ้าอาณานิคมที่เข้ามาสร้างบาดแผลให้กับผู้หญิงมุสลิมในเชเชน ก็เปรียบเสมือนเป็น “การกดขี่สองต่อ” ที่กดทับผู้หญิงมุสลิมชาวเชเชนไว้ จนถูกทำให้กลายเป็นใบ้และไม่สามารถเปล่งเสียงเรียกร้องสิทธิของตนเองได้ ซึ่งจากสภาพการถูกกดขี่นั้นเองที่ทำให้ผู้หญิงชาวเชเชนบางส่วนไม่สามารถทนเฉยต่อสถานะของตนเองได้อีกต่อไป จนนำไปสู่การหยิบยกประเด็นความคับแค้นส่วนตัวให้กลายเป็นประเด็นทางการเมืองและลุกขึ้นมา “โต้กลับความรุนแรง” เพื่อประกาศตัวตนเรียกคืนศักดิ์ศรีและเกียรติยศของตนเองผ่านการพลิกบทบาทจากเหยื่อมาเป็นผู้ก่อการร้ายที่สร้างความเสียหายให้กับรัฐบาลและสร้างความหวาดกลัวให้กับประชาชนชาวรัสเซีย

นอกจากนี้ การหยิบยกประเด็นความคับแค้นส่วนตัวให้กลายเป็นประเด็นทางการเมืองของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำ ยังสอดคล้องกับสโลแกนหลักของทฤษฎีสตรีนิยมที่ว่า “เรื่องส่วนตัวคือการเมือง” (The personal is political) ซึ่งเป็นสโลแกนหนึ่งในกรอบทฤษฎีสตรีนิยมระลอกที่สอง (Second wave) ที่มองว่าพื้นที่ส่วนตัวที่สุดอย่างกายครอบครัวนั้น เต็มไปด้วยการเมืองและความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง นอกจากนี้ยังมองว่าการแสดงออกทางการเมืองของผู้หญิงส่วนหนึ่งมีแรงผลักดันมาจากประสบการณ์การถูกกดขี่ในชีวิตส่วนตัว¹¹ ซึ่งกรณีของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำที่ต้องเผชิญกับประสบการณ์การถูกกดขี่จากการอาศัยอยู่ใน

¹⁰ Anne Speckhard and Khapta Akhmedova, "Black Widows: The Chechen Female Suicide Terrorists," in *Female Suicide Bombers: Dying for Equality?*, ed. Yoram Schweitzer (Tel Aviv: The Jaffee Center for Strategic Studies, Tel Aviv University, 2006), 63.

¹¹ *The Feminism Book : Big Ideas Simply Explained*, ed. Lucy Mangan (New York: DK, 2019), 112-13.

สังคมมุสลิมที่เต็มไปด้วยความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศชายและเพศหญิง ทั้งจากการถูกกดขี่ที่เกิดในพื้นที่ส่วนตัวอย่างในครอบครัว และการถูกกดขี่ในพื้นที่สาธารณะจากรัฐบาลรัสเซียที่ใช้ความรุนแรงในการทำสงครามปราบปรามกลุ่มกบฏเชเชน ตลอดจนการคุกคามทางเพศต่อสตรีชาวเชเชนในช่วงระหว่างการทำสงครามก็ล้วนแต่เป็นมูลเหตุจูงใจสำคัญที่นำไปให้สตรีมุสลิมชาวเชเชนจำนวนมากหันมาเข้าร่วมกับกลุ่มก่อการร้าย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการทำงานของแนวคิด “เรื่องส่วนตัวคือการเมือง” ได้อย่างชัดเจน

อย่างไรก็ดี กรณีศึกษาเรื่องสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายคำยังมีข้อจำกัดอยู่ว่า การศึกษานี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับมีอระเบิดพลีชีฟหญิงชาวเชเชน ซึ่งกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาล้วนเป็นสมาชิกระดับปฏิบัติการในกลุ่มก่อการร้ายที่โดยธรรมชาติแล้วจะมีการปกปิดตัวตน ขณะที่สาธารณชนจะสามารถรับทราบข้อมูลข่าวสารสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายคำได้ผ่านการรายงานของสื่อ ซึ่งส่วนมากก็ล้วนเป็นการเปิดเผยข้อมูลประวัติส่วนตัวของมีอระเบิดพลีชีฟภายหลังจากการก่อเหตุความรุนแรง และทั้งหมดล้วนเสียชีวิตแล้วทั้งจากการประสบความสำเร็จในการก่อเหตุ หรือไม่สำเร็จเนื่องจากเจ้าหน้าที่รัสเซียสามารถสังหารมีอระเบิดพลีชีฟได้ก่อนที่จะก่อเหตุ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นการยากที่ผู้ศึกษาจะสามารถเข้าถึงข้อมูลชั้นปฐมภูมิ อาทิ ทำให้สัมภาษณ์ของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายคำได้ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้เพียงแต่ศึกษารวบรวมข้อมูลผ่านงานวิชาการที่ศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกรณีสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายคำเท่านั้น

บทที่ 1 ที่มาและสภาพของปัญหา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาธารณรัฐเชเชน (Chechen Republic หรือ Chechnya) เป็นสาธารณรัฐหนึ่งของสหพันธรัฐรัสเซีย มีอาณาเขตตั้งอยู่บริเวณเทือกเขาคอซัสทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของรัสเซีย ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมนิกายสุหนี่ และสภาพสังคมยังมีการยึดถือหลักคำสอนของศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด ซึ่งแตกต่างจากระบบการปกครองของรัสเซียเป็นอย่างมาก ความขัดแย้งระหว่างสาธารณรัฐเชเชนและรัสเซียเริ่มต้นในปี ค.ศ. 1991 ในช่วงยุคสิ้นสุดสงครามเย็น เมื่อผู้นำสาธารณรัฐเชเชนในขณะนั้น คือ นายพล โจคาร์ ดูดาเยฟ (Dzhokhar Dudaev) ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตปกครองตัวเองเชเชน-อิงุช (Chechen-Ingush Autonomous Republic) แสวงประโยชน์จากสถานการณ์ที่สหภาพโซเวียตล่มสลายและรัสเซียยังขาดเสถียรภาพทางการเมือง ประกาศให้เชเชนเป็นรัฐเอกราชจากการปกครองของสหภาพสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตในวันที่ 2 พฤศจิกายน ค.ศ. 1991 โดยไม่ได้รับความยินยอมจาก

รัฐบาลรัสเซีย ส่งผลให้ประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซิน (Boris Yeltsin) ประธานาธิบดีคนแรกของสหพันธรัฐรัสเซียตอบโต้ด้วย การประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในพื้นที่สาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตปกครองตัวเองเชเชน-อินกูช เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน ค.ศ. 1991 และได้ส่งกองกำลังเข้าไปควบคุมสถานการณ์ในพื้นที่สาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตปกครองตัวเองเชเชน-อินกูช จนกระทั่งความขัดแย้งได้ขยายตัวจนเกิดกลายเป็นสงครามแบ่งแยกดินแดน 2 ครั้ง¹²

ที่มา : www.freeworldmaps.net/russia/chechnya

Figure 1. ภาพแสดงที่ตั้งของสาธารณรัฐเชเชน ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของสหพันธรัฐรัสเซีย

ในสงครามเชเชนครั้งที่ 1 (ค.ศ. 1994 - 1996) เริ่มขึ้นในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1994 เมื่อทหารจากกองทัพรัสเซียถูกจับกุมโดยกองกำลังแบ่งแยกดินแดนเชเชนซึ่งนำโดยนายพลโจคาร์ ดูตยาเยฟ ในกรุงกรอสนี เมืองหลวงของสาธารณรัฐเชเชน เมื่อทหารไม่ได้รับการปล่อยตัว รัฐบาลรัสเซียได้เปิดฉากโจมตีทางอากาศเป็นวงกว้าง ซึ่งกองกำลังแบ่งแยกดินแดนเชเชนได้ตอบโต้ด้วยการบุกโจมตีฐานทัพอากาศพื้นดินของรัสเซียเมื่อ 11 ธันวาคม ค.ศ. 1996 การต่อสู้ดำเนินจนถึง ค.ศ. 1996 เมื่อทั้งสองฝ่ายทำข้อตกลงที่จะหยุดยิง รัสเซียได้ถอนกำลังออกและลงนามยอมรับรัฐบาลปกครองตนเองของสาธารณรัฐเชเชน จนกระทั่งความขัดแย้งเริ่มต้นขึ้นอีกครั้งใน ค.ศ. 1999 หลังจากการก่อเหตุวางระเบิดในอาคารอพาร์ทเมนต์ทั่วรัสเซีย¹³

ในสงครามเชเชน ครั้งที่ 2 (1999-2000) เริ่มขึ้นเมื่อนายพลชามิล บาซาเยฟ (Shamil Basayev) ผู้นำกองกำลังขบวนการแบ่งแยกดินแดนเชเชนซึ่งมีอำนาจมากที่สุด นำกำลังเข้ายึด

¹² Emma Gilligan, *Terror in Chechnya: Russia and the tragedy of civilians in war* (New jersey: Princeton University Press, 2013), 2.

¹³ Tatyana Dronzina and Vadim Astashin, "Chechen female suicide bombers: who and why," *Journal of Human Security* 3, no. 1 (2007): 31-33.

สาธารณรัฐคาเคสถาน หนึ่งในเขตการปกครองสาธารณรัฐของสหพันธรัฐรัสเซีย และประกาศแนวทางที่จะปลดปล่อยดินแดนทางตอนเหนือของเทือกเขาคอเคซัสออกจากรัสเซีย เพื่อเปลี่ยนให้เป็นรัฐอิสลาม รวมทั้งเปิดการโจมตีในลักษณะการก่อการร้ายข้ามพรมแดนหลายครั้ง ทำให้รัสเซียตอบโต้โดยการส่งกองกำลังกลับเข้าไปที่สาธารณรัฐเชเชน เพื่อโจมตีและสามารถยึดพื้นที่ไว้ได้ทั้งหมด รวมทั้งกรุงกรอซนีเมืองหลวงของสาธารณรัฐเชเชน¹⁴

ทั้งนี้ ระหว่างสงครามเชเชนครั้งที่ 2 รัฐบาลรัสเซียถูกประณามจากชาติตะวันตกว่าการใช้กำลังปราบปรามกลุ่มแบ่งแยกดินแดนของกองทัพรัสเซียเป็น การละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง เนื่องจากใช้วิธีกวาดล้างอย่างราบคาบ เป็นการโจมตีพื้นที่ตั้งของฝ่ายกบฏโดยไม่เลือกสถานที่และเป้าหมาย และส่วนใหญ่เป็นการโจมตีทางอากาศ¹⁵ จนนำไปสู่การเสียชีวิตของพลเมืองชาวเชเชนกว่าร้อยละ 20 หรือประมาณการณอยู่ที่ 180,000 - 250,000 คน¹⁶ ผลกระทบที่ตามมาจากภาวะสงคราม คือ การสูญเสียชีวิต ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญซึ่งนำไปสู่การก่อการร้าย โดยกลุ่มแบ่งแยกดินแดนได้ดำเนินการตอบโต้การใช้ความรุนแรงของรัฐบาลรัสเซีย โดยการขยายพื้นที่โจมตีในลักษณะการก่อการร้ายเข้าไปในรัสเซียตามเมืองสำคัญต่างๆ แม้กระทั่งกรุงมอสโก เมืองหลวงของรัสเซีย

นายชามิล บาซาเยฟ (Shamil Basayev) และนายมอฟซาร์ บาราเยฟ (Movzar Barayev) ผู้นำกองกำลังขบวนการแบ่งแยกดินแดนเชเชน ใช้กลยุทธ์โจมตีอันหลากหลายต่อเป้าหมายทั้งระดับกองทัพ เจ้าหน้าที่รัฐและพลเรือนของรัสเซีย ที่สำคัญได้แก่ การจับตัวประกันในโรงละครใจกลางกรุงมอสโก การก่อวินาศกรรมเครื่องบินโดยสารของรัสเซีย การลอบวางระเบิดสถานีรถไฟใต้ดินในกรุงมอสโก และการสังหารชาวรัสเซียโดยใช้มือระเบิดพลีชีพ จากการก่อเหตุความรุนแรงดังกล่าว กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา ได้จัดให้กลุ่มก่อความรุนแรงในสาธารณรัฐเชเชนทั้ง 3 กลุ่ม เป็นกลุ่มก่อการร้ายต่างชาติ (Foreign terrorist organizations) ได้แก่ กองพลรักษาสันติภาพระหว่างประเทศอิสลาม (The Islamic International Peacekeeping Brigade ก่อตั้งโดยนายชามิล บาซาเยฟ ในปี ค.ศ.1998) หน่วยลาดตระเวนรียาคูส-ซาลิคิน และกองกำลังก่อวินาศกรรมเชเชน (The Riyadus-Salikhin Reconnaissance and Sabotage Battalion of Chechen

¹⁴ Francine Banner, "Uncivil wars: 'Suicide bomber identity' as a product of Russo-Chechen conflict," *Religion, State & Society* 34, no. 3 (2006): 223, <https://doi.org/10.1080/09637490600819358>.

¹⁵ "Don't Use Fuel-air Weapons in Chechnya Russian military threatens to use brutal explosives," Human Right Watch, updated February 17, 2000, accessed April 19, 2020, <https://www.hrw.org/news/2000/02/17/dont-use-fuel-air-weapons-chechnya>.

¹⁶ Gentry and Sjoberg, *Beyond Mothers, Monsters, Whores : Thinking About Women's Violence in Global Politics*, 50.

Martyrs นำโดยนายซามิต บาซาเยฟ) และกองกำลังอิสลาม (The Special Purpose Islamic Regiment นำโดยนายซามิต บาซาเยฟ)¹⁷

ในระดับผู้นำกองกำลังขบวนการแบ่งแยกดินแดนเชเชน นายซามิต บาซาเยฟ ได้รับการกล่าวขานว่ามีบทบาทมากที่สุด โดยภาพลักษณ์จากการเป็นผู้นำที่เด็ดขาด เชี่ยวชาญในการใช้กลยุทธ์ต่อต้านกองทัพรัสเซีย และมีความสัมพันธ์กับทหารรับจ้างชาวอาหรับ (Khattab) ที่มีความเชื่อมโยงกับกลุ่มอัลกออิดะห์ ซึ่งเป็นกลุ่มก่อการร้ายข้ามชาติ นอกจากนี้ ในการก่อเหตุความรุนแรงหลายครั้ง รัฐบาลรัสเซียได้มีการจับกุมผู้หญิงชาวเชเชนหลายคนที่มีส่วนร่วมในการก่อเหตุในฐานะมือระเบิดพลีชีพ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สาธารณชนได้รับรู้ถึงการมีตัวตนของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำ (Black Widow) ตามการขนานนามของสื่อรัสเซียเป็นครั้งแรก และต่อมาในภายหลังกองกำลังอิสลาม บาซาเยฟเองก็เป็นผู้ที่ออกมาเปิดเผยต่อถึงการมีอยู่ของกองกำลังสตรีชาวเชเชนที่นายซามิตเป็นผู้ฝึกฝนด้วยตนเองกว่า 50 คน¹⁸ ด้วยเหตุนี้ จากที่กล่าวมาข้างต้นอาจกล่าวได้ว่ามูลเหตุจูงใจของการก่อการร้ายของกลุ่มขบวนการแบ่งแยกดินแดนเชเชนที่แท้จริงนั้น คือ มูลเหตุจูงใจในด้านอุดมการณ์ทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ชาตินิยม (Ethnonationalists) เพื่อปลดแอกกลุ่มชาติพันธุ์ชาตินิยมออกจากการปกครองของรัสเซีย ซึ่งมีจุดหมายไปสู่การจัดตั้งเขตปกครองตนเองหรือแบ่งแยกดินแดนไปสู่ การเป็นรัฐเอกราช ตามที่ Ted Robert Gurr และ Barbara Harff ให้คำจำกัดความถึงกลุ่มชาติพันธุ์ชาตินิยมไว้ว่าคือ กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนไม่น้อยซึ่งอาศัยอยู่ในดินแดนส่วนใดส่วนหนึ่งที่ชัดเจนภายในประเทศใดประเทศหนึ่ง โดยมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อมุ่งไปสู่การจัดตั้งเขตปกครองตนเองหรือแบ่งแยกดินแดนเพื่อที่จะเป็นรัฐเอกราช¹⁹

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

¹⁷ Alisa stack, "Zombies versus Black Widows Women as ProPaGanda in The chechen conflict," in *Women, Gender, and Terrorism*, ed. Laura Sjoberg and Caron E. Gentry (Georgia: University of Georgia Press, 2011), 84.

¹⁸ Richard Beeston, "Black widow suicide bombers are deadliest Chechen weapon," *The Times*, September 4, 2004, <https://www.thetimes.co.uk/article/black-widow-suicide-bombers-are-deadliest-chechen-weapon-z690g36khvm>.

¹⁹ ชูเกียรติ พันธพรประสิทธิ์, "หน่วยที่ 15 ประเด็นปัญหาอื่นๆ ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยุคร่วมสมัย," เอกสารประกอบการสอนวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2555): 7.

บทที่ 2 กรอบทฤษฎีสตรีนิยม

2.1 นิยามของสตรีนิยม (Feminism)

ฉลาดชาย รมิตานนท์ ได้จำกัดความทฤษฎีสตรีนิยมไว้ในหนังสือ *เล่าเรื่องเบื้องต้น สตรีศึกษา สตรีนิยม* ว่า ทฤษฎีสตรีนิยม เกิดขึ้นจากแนวความเชื่อที่ว่า “ผู้หญิงถูกกดขี่อย่างเป็นระบบ” ขณะเดียวกันก็ “ไม่เชื่อว่าการกดขี่ระหว่างเพศนั้นจะเปลี่ยนแปลงไม่ได้” ด้วยเหตุนี้สตรีนิยมจึงมุ่งหวังที่จะก่อให้เกิดแรงกระเพื่อมในการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทางสังคมที่มีการกดขี่ผู้หญิงในมิติต่างๆ รวมไปถึงลดระดับการจัดแบ่งประเภทผู้หญิงบนฐานต่างๆ เช่น ชนชั้น เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ อายุ ตลอดจนลักษณะทางกายภาพ เช่น สีผิว ความสวย และความพิการ²⁰

2.2 กรอบทฤษฎีสตรีนิยมกับการศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ขณะที่ ‘สตรีนิยม’ ถูกจำกัดความมุ่งเน้นไปที่การเคลื่อนไหวเพื่อก่อให้เกิดแรงกระเพื่อมและส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทางสังคมนั้น นักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหลายท่านได้หยิบยกกรอบทฤษฎีสตรีนิยมมาเป็นเครื่องมือในการอธิบายปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเรื่องต่างๆ เช่น Jill Steans มองกรอบทฤษฎีสตรีนิยมในการศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศว่า เปรียบเสมือนเลนส์ที่สะท้อนปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นบนโลกผ่านมุมมองด้านเพศ โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ หรือการนำกรอบทฤษฎีสตรีนิยมมาใช้ทำความเข้าใจกระบวนการระหว่างประเทศ ตลอดจนสะท้อนมุมมองในชีวิตประจำวันของผู้หญิงที่เป็นผลลัพธ์มาจากการอาศัยอยู่ในตำแหน่งทางสังคมที่ไม่เท่าเทียม ขณะที่ Laura Sjoberg ก็ใช้กรอบทฤษฎีสตรีนิยมเป็นเครื่องมือเริ่มต้นในการวิเคราะห์บริบทระหว่างประเทศต่างๆ จากการเฝ้าติดตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากความไม่เท่าเทียมทางเพศ²¹ ด้วยเหตุนี้จึงสามารถกล่าวได้ว่า ประเด็นเรื่องเพศ ถือเป็นหมวดหมู่การวิเคราะห์ที่สำคัญ โดยเฉพาะการมองโครงสร้างทางสังคมของผู้หญิงที่แตกต่างกันในแต่ละวัฒนธรรม ซึ่งสามารถนำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ระหว่างประเทศต่างๆ ได้ ในลักษณะจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom-up)

²⁰ ฉลาดชาย รมิตานนท์, *เล่าเรื่องเบื้องต้น : สตรีศึกษา สตรีนิยม* (เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์, 2555), 57.

²¹ Gentry and Sjoberg, *Beyond Mothers, Monsters, Whores : Thinking About Women's Violence in Global Politics*, 11.

2.3 พัฒนาการของทฤษฎีสตรีนิยม

กรอบทฤษฎีสตรีนิยมนั้นถูกพัฒนาอย่างยาวนาน ซึ่งสามารถแบ่งพัฒนาการออกเป็น 3 ระลอก โดย ดร.อรุณี กาศยานนท์ ได้ให้คำอธิบายทฤษฎีสตรีนิยมในแต่ละยุค ดังนี้²²

ระลอกที่ 1 ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17-19 เป็นช่วงที่กรอบแนวคิดสตรีนิยมให้ความสำคัญกับการเรียกร้องสิทธิความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงและเพศชาย ความมีอิสระที่มากขึ้นของหญิงชนชั้นกลางและชนชั้นสูง และการเรียกร้องให้ผู้หญิงมีโอกาสที่จะออกไปทำงานนอกบ้าน

ระลอกที่ 2 เริ่มต้นในทศวรรษ 1960-1980 เรียกร้องให้มีความเท่าเทียมกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชายเพื่อหาหนทางอธิบายถึงสาเหตุความเป็นรองของผู้หญิง และแนวทางในการจำกัดความเป็นรกรวมทั้งมีการเข้ามาของแนวคิดส่วนตัวคือการเมือง (The personal is political) ที่มีกรเริ่มมองว่าพื้นที่ส่วนตัว อาทิ ภายครอบครัวนั้นเต็มไปด้วยการเมือง และความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง นอกจากนี้การแสดงออกทางการเมืองของผู้หญิงส่วนหนึ่งมาจากประสบการณ์การถูกกดขี่ในชีวิตส่วนตัว ดังนั้น ความไม่เท่าเทียมในพื้นที่ส่วนตัวที่สุดอย่างภายในครอบครัวล้วนไม่ใช่เรื่องที่ควรปกปิด แต่ควรถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นทางการเมืองเพื่อแสวงหาหนทางในการแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมทางเพศให้หมดไป ขณะเดียวกันก็ยังคงมีการเรียกร้องให้มีความเท่าเทียมกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชายอยู่เช่นเดิม

ขณะที่ระลอกที่ 3 ช่วงปลายทศวรรษ 1980 จนถึงปัจจุบัน กรอบแนวคิดสตรีนิยมได้รับอิทธิพลจากกระแสหลังสมัยใหม่ (Post Modern) เกิดการตั้งคำถามต่อข้อเสนอของแนวคิดที่สตรีนิยมสายต่างๆ และให้ความสนใจในเรื่องอัตลักษณ์ ความเฉพาะเจาะจง ความหลากหลาย และความแตกต่างของผู้หญิง ซึ่งรวมไปถึงกรอบทฤษฎีสตรีนิยมหลังอาณานิคม (Postcolonial feminism)

2.4 กรอบทฤษฎีสตรีนิยมหลังอาณานิคม (Postcolonial feminism)

กรอบทฤษฎีสตรีนิยมหลังอาณานิคมเป็นสำนักคิดหนึ่งภายใต้กรอบทฤษฎีสตรีนิยมในระลอกที่ 3 ซึ่งให้ความสำคัญในเรื่องอัตลักษณ์ของผู้หญิงที่แตกต่างกันในแต่ละโครงสร้างทางสังคม และเป็นกรอบทฤษฎีที่มีแนวคิดโต้แย้งกับนักคิดสตรีนิยมกระแสหลักในซีกโลกตะวันตก²³ อาทิ Chandra Talpade Mohanty นักวิชาการด้านสตรีนิยมหลังอาณานิคมมองว่า ทฤษฎีสตรีนิยมกระแสหลักนั้น ถูกสร้างมาจากการเหมารวมประสบการณ์ของผู้หญิงในวัฒนธรรมอื่นว่าเหมือนกับ

²² ดร.อรุณี กาศยานนท์, "หน่วยที่ 6 สตรีกับการพัฒนามนุษย์ในบริบทโลก," เอกสารประกอบการสอนวิชาการพัฒนามนุษย์ในบริบทโลก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2562): 5-6.

²³ J. Ann Tickner and Laura Sjoberg, "Feminism," in *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, ed. Tim Dunne (Oxford: Oxford University Press, 2017), 185.

หญิงตะวันตก โดยไม่ได้ใส่ใจถึงความสลับซับซ้อนของปัจจัยต่างๆ ทั้งปัจจัยทางชนชั้น เชื้อชาติ ภูมิศาสตร์ และการถูกกดขี่ในมิติที่ต่างออกไปจากที่ผู้หญิงในซีกโลกตะวันตกต้องเผชิญ ดังนั้น ทฤษฎีสตรีนิยมกระแสหลัก จึงไม่สามารถนำมาใช้ทำความเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ ได้อย่างครอบคลุม²⁴ รวมทั้งสตรีนิยมหลังอาณานิคมยังโต้แย้งว่าผู้หญิงไม่ได้ต้องการปลดแอกจากปีศาจปไต (ลัทธิผู้ชายเป็นใหญ่) เหมือนกันหมดทุกคน แต่ผู้หญิงในบางวัฒนธรรมที่ถูกข่มขืนมาเคลื่อนไหวนั้น อาจมีสาเหตุมาจากประสบการณ์ในชีวิตที่ประสบพบเจอ เช่น การตกเป็นเหยื่อความรุนแรง การถูกกดขี่ภายในครอบครัว การถูกกดขี่ทางเพศ หรือความแค้นจากการสูญเสีย เป็นต้น และต้องการหยิบยกประสบการณ์ส่วนตัวดังกล่าวมาเป็นประเด็นทางการเมือง

ในหนังสือ *Introducing post feminism* ของ Sophia Phoca และ Rebecca Wright นักวิชาการด้านสตรีนิยม ได้มีการอ้างอิงถึงกายาตรี จักรวรรดิ สปิวัค (Gayatri Chakravorty Spivak) ศาสตราจารย์ด้านวรรณคดีแห่งมหาวิทยาลัยเพิร์ทเบิร์ก ซึ่งได้อธิบายกรอบทฤษฎีสตรีนิยมหลังอาณานิคมถึงผู้หญิงที่อยู่ในสังคมที่เป็นอดีตอาณานิคม ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ถูกกดขี่ (Subaltern) และเผชิญกับประสบการณ์การเป็น “หญิงพื้นเมืองที่ถูกกดขี่สองต่อ” ทั้งจากการถูกกดขี่สถานะภายในสังคมท้องถิ่น จากวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเอง ประกอบกับการถูกกดขี่โดยจักรวรรดินิยมทำให้ผู้หญิงเหล่านั้นถูกปิดปาก หรือ “ถูกให้กลายเป็นใบ้” จนไม่มีสิทธิ์ไม่มีเสียงในสังคม²⁵ (ไชยพร 2548)

ขณะที่ สลิสตา ยุคตะนันท์ ได้ยกตัวอย่างเพื่อให้เห็นภาพ “หญิงพื้นเมืองที่ถูกกดขี่สองต่อ” ได้อย่างชัดเจนมากขึ้น โดยนำเสนอคำอธิบายของนักคิดสำนักสตรีนิยมหลังอาณานิคมอย่าง Maria Mies ที่ได้เสนอว่า โครงสร้างสังคมแบบอาณานิคมได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศชายและเพศหญิงในดินแดนอาณานิคม โดยโครงสร้างสังคมแบบอาณานิคมมีส่วนสำคัญที่ทำให้ชนพื้นเมืองเพศชายมีที่ทางในพื้นที่สาธารณะ (public sphere) ลดลง ดังนั้นโดยหลักจิตวิทยาแล้ว จึงส่งผลให้พวกเขาทวีรุนแรงในบ้านมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งพวกเขาแอบอ้างว่าพื้นที่ในบ้านและสิทธิเหนือผู้หญิงของเขานั้นเป็นสิทธิดั้งเดิมจากวัฒนธรรมอันบริสุทธิ์²⁶ ต่อประเด็นนี้ Ania Loomba ได้นำเสนอตัวอย่าง โดยหยิบยก ‘พิธีกรรมสติ’ ซึ่งเป็นพิธีกรรมดั้งเดิมในวัฒนธรรมอินเดีย โดยเป็นการบูชาขี้ตูดของตัวเองของหญิงหม้ายในพิธีศพของสามี ซึ่งบางครั้งก็เกิดจากความเต็มใจแต่บางครั้งก็เกิดขึ้นจากการบังคับ มาอธิบายว่า ภายหลังจากที่อังกฤษได้ออกกฎหมายห้ามการประกอบพิธีกรรมสติในปี ค.ศ. 1813 โดยเชื่อว่าเป็นพันธกิจสำคัญของรัฐเจ้าอาณานิคมที่เจริญ

²⁴ *The Feminism Book : Big Ideas Simply Explained*, 222-23.

²⁵ ไชยันต์ ไชยพร, *Introducing : หลัง-สตรีนิยม* (กรุงเทพฯ: โครงการสรรพสาส์น สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก, 2548), 110.

²⁶ สลิสตา ยุคตะนันท์, "อัตลักษณ์เพื่อ 'วันพรุ่งนี้': บทวิพากษ์การเมืองเชิงอัตลักษณ์จากสำนักคิดหลังอาณานิคม," วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (2556): 73, <https://doi.org/10.14456/jssnu.2013.10>.

แล้วในการเข้าไปปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมของดินแดนอาณานิคมให้มีความศิวิไลซ์ และมีอารยะมากขึ้นแต่อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากออกกฎหมายดังกล่าว ชนพื้นเมืองเพศชายที่ถูกกดขี่ภายใต้สังคมแบบอาณานิคมได้รื้อฟื้นพิธีกรรมดังกล่าวขึ้นมาอีกครั้ง จนส่งผลให้จำนวนการประกอบพิธีกรรมกลับมีเพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า พิธีกรรมสดดังกล่าวได้กลายเป็นการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของชนพื้นเมืองที่ต้องการปกป้องวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิมของตน และยังเป็นการแสดงออกซึ่งการต่อต้านต่อเจ้าอาณานิคมอังกฤษ²⁷ จากกรณีพิธีกรรมสดนี้ เราจะเห็นได้ว่าสุดท้ายแล้วการประสานกำลังกันระหว่าง โลกทัศน์แบบชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) กับแนวคิดแบบจักรวรรดินิยม (Imperialism) ได้ทำให้เสียงของหญิงพื้นเมืองถูกกดทับสองชั้น ทั้งจากอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมและกระบวนการทำให้เป็นอารยะของเจ้าลัทธิอาณานิคม ส่งผลกระทบถึงสิทธิและเสียงของผู้หญิงพื้นเมืองถูกปิดอย่างทารุณ²⁸ เปรียบเสมือนการถูกทำให้กลายเป็นใบ้ และไม่มีโอกาสที่จะเปล่งเสียงเพื่อเรียกร้องสิทธิของตนเอง

บทที่ 3 สตรีชาวเชเชนกับการก่อการร้าย

ในการศึกษาเพื่อค้นหาอธิบายเรื่องสตรีชาวเชเชนที่พลิกบทบาทจากเหยื่อความรุนแรง มาสู่การเป็นมือระเบิดพลีชีพนั้น คงเป็นไปได้หากไม่มีการสะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ของสตรีชาวเชเชน ที่อาจกล่าวได้ว่าอาศัยอยู่ภายใต้โครงสร้างทางสังคมท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง ส่งผลให้เกิดสภาพสังคมที่มีการกดขี่ทางเพศและการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงทั้งจากระดับรัฐ ระดับชุมชน ตลอดจนในระดับส่วนตัวที่สุดอย่างภายในครอบครัว ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ผลักดันให้สตรีชาวเชเชนบางส่วนตัดสินใจหันมาเข้าร่วมกับกลุ่มก่อการร้าย โดยในส่วนนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงความรุนแรงที่สตรีชาวเชเชนต้องเผชิญทั้งในระดับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ค่อนข้างต่างจากสังคมรัสเซียที่เป็นเจ้าอาณานิคม²⁹ และในระดับรัฐ ที่สตรีชาวเชเชนก็ต้องเผชิญกับความรุนแรงของสงคราม จากการถูกพรากสมาชิกครอบครัวไปกับการสู้รบในสมรภูมิ รวมทั้งการที่กองทัพรัสเซียได้ก่อเหตุความรุนแรงทางเพศต่อสตรีมุสลิมชาวเชเชน การลวนลามทางเพศ การข่มขืน การฆ่าข่มขืน ตลอดจนการทำให้เสื่อมเสีย

²⁷ Ania Loomba, *Colonialism/postcolonialism* (London: Routledge, 2005), 142.

²⁸ ยุคตะนันท์, "อัตลักษณ์เพื่อ 'วันพรุ่งนี้': บทวิพากษ์การเมืองเชิงอัตลักษณ์จากสำนักคิดหลังอาณานิคม," 74.

²⁹ Nino Kemoklidze, "Victimisation of female suicide bombers: the case of Chechnya," *Caucasian Review of International Affairs* 3, no. 2 (2009): 183.

เกียรติด้วยวิธีการต่างๆ จนอาจกล่าวได้ว่า กองทัพรัสเซียได้ใช้การข่มขืนเป็นอาวุธประเภทหนึ่งในการทำสงครามต่อชาวเชเชน

ทั้งนี้ ในการศึกษาเรื่องความรุนแรงนั้น สลาโวย ชิเซค (Slavoj Žižek) ได้อธิบาย “ความรุนแรง” ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความรุนแรงเชิงอัตวิสัย (Subjective violence) ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ คือ เราสามารถระบุตัวผู้กระทำความรุนแรงได้อย่างชัดเจน เช่น การยึดครองของจักรวรรดิ ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ การสู้รบในสงคราม การก่อการร้าย การทารุณกรรม และการข่มขืน ซึ่งเป็นความรุนแรงที่ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด จนทำให้คนในสังคมพุ่งความสนใจไปที่ ชุคความรุนแรงดังกล่าว และเพิกเฉยหรือมองข้ามต่อชุคความรุนแรงอีกประเภท คือ ความรุนแรงเชิงภววิสัย (Objective violence) ซึ่งเป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นซ้ำๆ เป็นประจำในชีวิตประจำวัน และคนทั่วไปมักมีส่วนร่วมหรือสนับสนุนชุคความรุนแรงดังกล่าวทั้งที่เจตนาและไม่เจตนา ความรุนแรงเชิงภววิสัยนั้น สามารถแบ่งย่อยได้อีกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Violence) ซึ่งเป็นความรุนแรงที่แฝงลึกอยู่ในภาษา ขนบธรรมเนียม และการปฏิบัติเชิงสัญลักษณ์ต่างๆ รวมไปถึงการกระทำผ่านการยึดเย็ดชุคระบบความหมายใดๆ ฟังลึกลงในความเข้าใจร่วมของคนในสังคม เช่น อคติ การเหยียดชาติพันธุ์ การเหยียดสตรี และ 2) ความรุนแรงเชิงระบบ (Systemic Violence) เป็นความรุนแรงที่ไม่ได้เกิดจากการกระทำต่อร่างกาย แต่เป็นความรุนแรงที่ดำรงอยู่ในการทำงานตามปกติของระบบเศรษฐกิจและการเมือง³⁰

โดยหากจะกล่าวถึงความรุนแรงที่สตรีชาวเชเชนต้องประสบพบเจอนั้น อาจกล่าวได้ว่า สตรีมุสลิมชาวเชเชนต้องเผชิญกับความรุนแรงที่ปะทะมาจากรอบทิศทาง ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงเชิงอัตวิสัย ที่ต้องเผชิญกับการสูญเสียสมาชิกในครอบครัว กับการสู้รบในสงคราม การถูกลวนลามทางเพศ การข่มขืน และการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นสตรี โดยกองกำลังทหารรัสเซียตลอดช่วงระหว่างการทำสงคราม ขณะเดียวกันก็เผชิญกับความรุนแรงเชิงภววิสัย จากการเป็นสตรีที่อาศัยอยู่ในสังคมมุสลิมซึ่งยังคงยึดถือระบอบชายเป็นใหญ่ ซึ่งทำให้สตรีชาวเชเชนขาดพื้นที่สาธารณะและไม่สามารถกำหนดสถานะทางสังคมได้ด้วยตนเอง ซึ่งความรุนแรงทั้ง 2 ประเภทนั้น อีกนัยหนึ่งก็คือ “การกดขี่สองต่อ” ที่กดทับสตรีชาวเชเชนทั้งจากระดับภายในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ และระดับจากกองทัพรัสเซียซึ่งถือเป็นเจ้าจักรวรรดิซึ่งอธิบายได้ ดังนี้

³⁰ สรวิต ชัยนาม, *Slavoj zizek : ความรุนแรงและการเมืองเพื่อการปลดปล่อย* (กรุงเทพฯ: สยาม, 2558), 27-29.

3.1 สตรีชาวเชเชนกับการคดีในระดับชุมชนท้องถิ่น

สาธารณรัฐเชเชนเป็นเพียงหนึ่งในเขตปกครองตนเองของสหพันธรัฐรัสเซียที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามนิกายสุหนี่ ต่างจากประชากรส่วนใหญ่ในรัสเซียที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายออร์ทอดอกซ์ นอกจากนี้ สังคมความเป็นอยู่ในสาธารณรัฐเชเชนยังมีลักษณะเป็นวัฒนธรรมชนเผ่า (teipy) ที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีแบบชนเผ่าและธรรมเนียมปฏิบัติของศาสนาอิสลามที่ยังคงยึดถือระบอบชายเป็นใหญ่อย่างเคร่งครัด ส่งผลให้สตรีชาวเชเชนไม่มีสิทธิ์ที่จะเปล่งเสียงเพื่อเรียกร้องแสวงหาพื้นที่ของตนเองในสังคม Francine Banner ได้อธิบายโครงสร้างทางสังคมของสตรีชาวเชเชนไว้ว่า โครงสร้างทางสังคมของชาวเชเชนถูกกำหนดขึ้นโดยเพศชายที่ได้รับการยอมรับนับถือจากการเป็นวีรบุรุษสงคราม ซึ่งนั่นหมายความว่าสถานะทางสังคมของสตรีชาวเชเชนก็ถูกกำหนดกฎเกณฑ์โดยเพศชาย และจากลักษณะสังคมเชเชนที่ค่อนข้างปิด ได้ส่งผลถึงวัฒนธรรมการแต่งงานของชาวเชเชนที่ไม่ยอมรับการแต่งงานข้ามชนเผ่า แต่ขณะเดียวกันเมื่อมีความจำเป็นทางการเมือง ร่างกายของผู้หญิงก็ถูกทำให้เป็นสิ่งของหรือสินค้าที่ใช้เพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างชนเผ่าต่างๆ ด้วย³¹ นอกจากนี้ แม้สาธารณรัฐเชเชนจะถูกปกครองโดยรัสเซียที่ใช้อำนาจปกครองเปรียบเสมือนเจ้าอาณานิคมมาอย่างยาวนาน แต่ภายในสังคมเชเชน กฎหมายและประเพณีอิสลามก็ยังคงมีอิทธิพลมากกว่ากฎหมายรัสเซียมาจนถึงทุกวันนี้ โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท³² อาทิ ในบางชุมชนยังมีประเพณีการขโมยผู้หญิงไปเป็นภรรยาเพื่อผลิตทายาท เนื่องจากเชื่อว่าจะสามารถช่วยป้องกันปัญหาอัตราการเกิดของประชาชนชาวเชเชนลดลงได้ ขณะที่ศักดิ์ศรีของผู้หญิงก็ถูกกำหนดจากมุมมองของเพศชาย โดยเฉพาะกรณีการหย่าร้างและการถูกข่มขืนซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่สังคมเชเชนยังไม่สามารถยอมรับได้ วัฒนธรรมต่างๆ เหล่านี้เป็นตัวอย่างของวัฒนธรรมมุสลิมชนเผ่าที่ยังคงอยู่ในปัจจุบันและยังไม่มีแนวโน้มว่าจะเปลี่ยนแปลงในเวลาอันใกล้³³

นอกจากนี้ Banner ยังได้เสนออีกมุมมองหนึ่งว่า สตรีชาวเชเชน ยังถูกใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายชาตินิยมของสาธารณรัฐเชเชน โดยการถูกใช้เป็นเครื่องมือในการให้กำเนิดบุตรเพื่อดำรงเผ่าพันธุ์และต่อต้านความพยายามล้างเผ่าพันธุ์เชเชนของสหพันธรัฐรัสเซีย ด้วยเหตุนี้จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในอีกด้านหนึ่งผู้หญิงเชเชนได้เข้ามามีส่วนในการผลิตซ้ำความรุนแรงโดยการผลิตทายาท เลี้ยงดูจนเติบโตใหญ่เพื่อส่งมอบบุตรที่โตแล้วเข้าสู่สมรภูมิเพื่อทำการสู้รบกับ

³¹ Banner, "Uncivil wars: 'Suicide bomber identity' as a product of Russo-Chechen conflict," 231.

³² Ibid.,220

³³ Ibid.,231

กองทัพจักรวรรดิรัสเซียตั้งแต่สมัยโซเวียตจบจนมาถึงรัสเซียในยุคปัจจุบัน³⁴ ซึ่งมุมมองที่กล่าวมาในข้างต้น ล้วนสะท้อนให้เห็นว่า ภายในสังคมเชเชนมีมุมมองต่อผู้หญิงในฐานะเป็นเพียง “มดลูกแห่งชาติ” ที่มีประโยชน์แค่การเป็นเครื่องมือในการดำรงไว้ซึ่งชาติพันธุ์เชเชนเท่านั้น

โครงสร้างทางสังคมดังกล่าวข้างต้นของสังคมเชเชนและบทบาทของสตรีเชเชนซึ่งเป็นลูกผสมของวัฒนธรรมประเพณีชนเผ่ามุสลิมและโซเวียตนี้ มีความสำคัญอย่างยิ่งในศึกษาหาคำอธิบายการมีส่วนร่วมของผู้หญิงในการก่อการร้ายผ่านกรอบทฤษฎีสตรีนิยม ซึ่งโครงสร้างทางสังคมของเชเชนสะท้อนให้เห็นว่า ผู้หญิงถูกมองเป็นวัตถุและเป็นเรื่องของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการเมือง ตั้งแต่ในระดับครอบครัว ชุมชน และระดับรัฐ ซึ่งทั้งหมดนั้นล้วนเป็นผลสืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมชนเผ่าและศาสนาที่ยังยึดถือระบอบชายเป็นใหญ่ และผู้ชายยังคงเป็นผู้กำหนดตำแหน่งแห่งที่ของผู้หญิงเชเชนในสังคม ตลอดจนการกีดกันผู้หญิงออกจากการมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะ ซึ่งประเด็นนี้ Nino Kemoklidze ได้ตั้งข้อสังเกตว่า จากโครงสร้างทางสังคมที่มีชายเป็นใหญ่และการที่สตรีชาวเชเชนไม่มีสิทธิ์เพียงพอที่จะตัดสินใจลุกขึ้นมาเคลื่อนไหวปลดแอกตัวเองออกจากบทบาทเดิมที่เป็นอยู่นั้น ดูเหมือนจะเป็นไปได้ยากที่ สังคมเชเชนจะเปิดพื้นที่ให้ผู้หญิงเชเชนลุกขึ้นมาบทบาทในสงครามความขัดแย้งระหว่างเชเชนและรัสเซีย โดยเฉพาะบทบาทในฐานะผู้ก่อความรุนแรงซึ่งแต่เดิมเป็นบทบาทของผู้ชาย³⁵

3.2 สตรีชาวเชเชนกับการกดขี่ในระดับรัฐ

หากจะกล่าวถึงรัสเซียกับความรุนแรงในมิติเรื่องเพศต่อสตรีชาวเชเชนนั้น รัฐบาลรัสเซียได้สร้างบาดแผลให้กับสตรีมุสลิมชาวเชเชน จากการก่อเหตุความรุนแรงทางเพศในหลายมิติต่อสตรีชาวเชเชน โดยอาจกล่าวสืบย้อนกลับไปได้ตั้งแต่การกระทำเริ่มแรกจากการทำสงครามรัสเซีย-เชเชน ซึ่งส่งผลให้ประชากรชาวเชเชนเสียชีวิตหรือสูญหายไปกว่าร้อยละ 15 – 20 ส่วนใหญ่เป็นผู้ชายชาวเชเชนที่เสียชีวิตไปกับการสู้รบในสงครามรัสเซีย-เชเชน ระหว่างปี 1994 – 1999 ก่อให้เกิดความรุนแรงเชิงโครงสร้างหลังภาวะสงครามซึ่งกระทบต่อชาวเชเชนทุกคน โดยเฉพาะหญิงชาวเชเชนที่กลายเป็นประชากรส่วนใหญ่ภายใต้สังคมที่ยังยึดถือระบอบชายเป็นใหญ่ จากความเจ็บปวดที่ต้องสูญเสียชีวิตความเป็นอยู่ ที่อยู่อาศัย และครอบครัว ท่ามกลางสังคมที่ยังอ่อนด้อยในเรื่องสาธารณสุขและการศึกษา ตลอดจนประชากรชาวเชเชนส่วนใหญ่มีฐานะอยู่ในระดับยากจน ซึ่งความสูญเสียต่างๆ เหล่านี้ ทำให้สตรีชาวเชเชนจำนวนมากประสบพบกับความเดือดร้อน

³⁵ Kemoklidze, "Victimisation of female suicide bombers: the case of Chechnya," 181.

ขาดแหล่งพักพิง และหมดหนทางที่จะใช้ชีวิตอยู่ในสังคมเหมือนเดิมกับที่เคยเป็นมา โดยการสูญเสียสมาชิกครอบครัวที่เป็นผู้ชายซึ่งโดยปกติแล้วเป็นเสาหลักของครอบครัวนั้น ส่งผลให้สตรีชาวเชเชนจำนวนมากถูกผลักดันออกไปเป็นคนขายขอบ และแทบจะมีไม่โอกาสที่จะกลับมามีสถานะทางสังคมได้เหมือนเดิม

นอกจากนี้ สงครามยังทิ้งบาดแผลและความอ่อนแอไว้ให้กับสตรีชาวเชเชน จากประสบการณ์ความรุนแรงทางเพศ โดยเฉพาะการถูกข่มขืนโดยกองกำลังทหารรัสเซีย ที่สตรีชาวเชเชนหลายคนมองว่าเลวร้ายยิ่งกว่าความตาย “การข่มขืน” อีกนัยหนึ่งอาจมองได้ว่าเป็นเครื่องมือในการทำสงครามที่ทรงอำนาจของกองทัพรัสเซียที่ใช้ในการกดขี่สตรีชาวเชเชน หากมองประเด็นเรื่องการข่มขืนผู้หญิงมุสลิม โดยผู้ชายข้ามศาสนาผ่านกรอบด้านศาสนา และ โครงสร้างทางสังคมในระดับท้องถิ่น อาจมีนัยยะถึงความต้องการเปลี่ยนแปลง โอกาสพื้นฐานในเรื่องของการแต่งงานมีครอบครัวและสถานะทางสังคมของสตรีกลุ่มดังกล่าว โดยเฉพาะในสังคมเชเชนที่ยังไม่สามารถยอมรับสตรีที่ผ่านการถูกข่มขืนได้นั้น สามารถมองได้ว่าการข่มขืนถือเป็นการทำลายโอกาสในการแต่งงานมีครอบครัวของสตรีในสังคมเชเชน ตลอดจนสามารถมองได้ว่าการข่มขืนถูกใช้เป็นอาวุธหนึ่งในปฏิบัติการล้างเผ่าพันธุ์เชเชน ผ่านยุทธวิธีที่ทำให้ร่างกายของสตรีชาวเชเชนถูกควบคุมโดยศัตรูคือทหารรัสเซีย ซึ่งทำให้สตรีที่ตกเป็นเหยื่อหมดโอกาสในการแต่งงานและมีบุตรเพื่อสืบชาติพันธุ์³⁶

ทั้งนี้ จากการบริหารราชการของรัสเซียที่ขาดความโปร่งใส ประกอบกับเหยื่อที่ถูกข่มขืนบางส่วนไม่กล้าออกมาเปิดเผยประสบการณ์เนื่องจากเกรงว่าจะกระทบต่อเกียรติและสถานะทางสังคมของตนเองและครอบครัว ทำให้จำนวนการก่อเหตุข่มขืนสตรีชาวเชเชนที่ปรากฏออกมาไม่เป็นจำนวนที่แน่ชัด แต่อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลบางส่วนที่ปรากฏพบว่า การก่อเหตุข่มขืนสตรีชาวเชเชนโดยทหารรัสเซียส่วนใหญ่เกิดขึ้นภายในค่ายกักกัน และบริเวณด่านตรวจ ซึ่งมีการตั้งขึ้นเป็นจำนวนมากในบริเวณแถบนอกเมือง ขณะที่บางกรณีพบว่า สตรีชาวเชเชนถูกลากออกมาจากเคหสถานระหว่างปฏิบัติการกวาดล้างโดยทหารรัสเซีย สตรีเหล่านั้นต่างถูกลวนลาม ทุบตีทำร้ายและข่มขืนรวมทั้ง บางกรณี ถูกฆาตกรรมอย่างโหดร้ายและทารุณ โดยทหารรัสเซียและทหารรับจ้าง (Kontraktik – Contracted soldiers) ตัวอย่างกรณีที่ Human Rights Watch นำมาเปิดเผย อาทิ กรณี Kheda Kungaeva สตรีชาวเชเชน อายุ 18 ปี ถูกกลุ่มทหารรัสเซียนำโดยนายพล Yuri Budanov นำตัวออกมาจากบ้านพักในเมือง Tangi-Chiby แล้วพาตัวเข้าค่ายทหาร เมื่อ 28 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2000

³⁶ Valentina Rousseva, "Rape and Sexual Assault in Chechnya," Peace Women, updated November, 2004, accessed April, 20, 2020, http://www.peacewomen.org/sites/default/files/vaw_rapeandsexualassaultinchechnya_march2003_0.pdf

โดยต่อมาได้มีการเปิดเผยรายงานผลการชันสูตรพบว่า ร่างของ Kungaeva ถูกทุบตี รัศคอ และข่มขืนก่อนเสียชีวิต³⁷ ขณะที่กรณีของ Alisa Riskhanova ซึ่งถูกทหารรัสเซียข่มขืนบริเวณด่านตรวจ หลังจากถูกเรียกตัวลงจากรถโดยสารในข้อหารูปถ่ายบนหนังสือเดินทางไม่ตรงกับใบหน้าจริง พร้อมทั้งมีการออกมาเปิดเผยว่า ก่อนลงมือข่มขืนทหารนายหนึ่งกล่าวต่อนาง Riskhanova ว่า “อย่างหวังว่าคุณจะมีบุตรได้อีก”³⁸ นั่นสะท้อนให้เห็นว่าการข่มขืนสตรีมุสลิมชาวเชเชน โดยทหารรัสเซีย นั้นมีนัยยะลึกไปกว่าความต้องการทางเพศ และภายใต้การกระทำนั้นมีเหตุผลทางการเมืองซุกซ่อนอยู่

นอกจากนี้ Human Rights Watch ยังนำเสนอความรุนแรงทางเพศที่กองทัพรัสเซียได้กระทำต่อสตรีชาวเชเชนภายในค่ายกักกันซึ่งเป็นสถานที่ที่รัฐบาลรัสเซียใช้เป็นสถานที่ควบคุมตัวผู้ต้องหาคดีความมั่นคงจากการเคลื่อนไหวแบ่งแยกดินแดน โดยสตรีมุสลิมชาวเชเชนจำนวนมากได้ถูกบังคับให้อยู่ในสถานะผู้ให้ความบันเทิงอย่างไร้เกียรติ จากความพยายามยึดยึดวัฒนธรรมรัสเซียเข้าไปแทนที่วัฒนธรรมอิสลาม โดยปลดเปลื้องความเป็นตัวตนของสตรีมุสลิม ในบางรายงานได้ระบุว่า ทหารรัสเซียได้ให้สตรีชาวเชเชนเปลื้องผ้า และเดินระบำต่อหน้ากลุ่มทหารรัสเซียจำนวนมาก

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การข่มขืนและการทำร้ายทางเพศต่อสตรีมุสลิมนั้นมีความซับซ้อนทั้งในเรื่องศาสนาและโครงสร้างทางสังคมในระดับชุมชน โดยเฉพาะในเชเชนซึ่งเป็นสังคมมุสลิมที่ยังคงยึดถือระบอบชายเป็นใหญ่ บทบาทหน้าที่ของผู้หญิงทั้งภายในครอบครัวและสังคมภายนอกถูกกำหนดโดยเพศชายซึ่งได้รับการยอมรับจากการเป็นวีรบุรุษสงคราม ขณะที่สตรีชาวเชเชนก็เป็นผู้ผลิตซ้ำชุดความคิดวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่อีกด้วยโดยทำหน้าที่เปรียบเสมือน “มดลูกแห่งชาติ” ที่มีหน้าที่เพียงให้กำเนิดทายาทรุ่นต่อไปและดำรงไว้ซึ่งเผ่าพันธุ์เชเชน³⁹ ดังนั้นสิ่งที่เปรียบเสมือนเกียรติยศหรือคุณค่าของสตรีมุสลิมชาวเชเชนที่ดีที่สุดก็คือ พรหมจารี ที่จะเป็นเครื่องมือยืนยันต่อสามีของเธอได้ว่า บุตรที่เกิดมาเป็นบุตรของเขาและเป็นชาวเชเชนอย่างแท้จริง

นั่นหมายความว่า การสูญเสียพรหมจารีหรือการถูกทำร้ายทางเพศก่อนแต่งงานถือเป็นการลดโอกาสในการที่จะได้แต่งงานของสตรีมุสลิมชาวเชเชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อสถานะและหน้าตาทางสังคม ขณะเดียวกัน หากเป็นสตรีที่แต่งงานแล้วก็ถือเป็นการสร้างความอับยศอดสูให้กับสตรีที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงทางเพศรวมทั้งสามีของพวกเขา ที่ทำให้มองเห็นได้ว่า

³⁷ "Backgrounder on the Case of Kheda Kungaeva Trial of Yuri Budanov Set for February 28," Human Right Watch, accessed May 10, 2020, <https://www.hrw.org/legacy/backgrounder/eca/chech-bck0226.htm>.

³⁸ "Russian Federation Serious Violations of Women's Human Rights in Chechnya," Human Right Watch, updated January 2002, accessed May 10, 2020, https://www.hrw.org/legacy/backgrounder/eca/chechnya_women.htm.

³⁹ Rousseva, "Rape and Sexual Assault in Chechnya."

ผู้เป็นสามีนั้นบกร่องต่อหน้าที่ความรับผิดชอบของเพศชายที่ไม่สามารถปกป้องภรรยาของตนเองได้ และในบางกรณีพบว่าสามีไม่สามารถยอมรับกับตราบาปของภรรยาได้จนนำไปสู่การหย่าร้าง เนื่องจากไม่สามารถทนต่อความอับยศดังกล่าวได้ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ‘การข่มขืน’ ถูกใช้เป็นอาวุธในการทำสงคราม ซึ่งสร้างบาดแผลต่อชาวเซเชน โดยเฉพาะสตรีและครอบครัวของเธอที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงทางเพศและได้รับตราบาปติดตัว จนส่งผลถึงสถานะและเกียรติยศทางสังคม ขณะที่การข่มขืนยังสามารถใช้เป็นอาวุธในการทำลายเกียรติยศของผู้ชายชาวเซเชน ที่ไม่สามารถทำหน้าที่สามีปกป้องดูแลภรรยาจากการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงทางเพศได้

3.3 การพลิกบทบาทจากเหยื่อความรุนแรงมาเป็นผู้ก่อการร้ายของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำ

Paul Wilkinson ได้ให้คำจำกัดความ ‘การก่อการร้าย’ ว่าเป็นการปฏิบัติการใช้ความรุนแรงซึ่งมีวัตถุประสงค์ทางการเมืองเป็นพื้นฐาน โดยมีการวางแผนและเข้าประสงค์ที่ต้องการจะสร้างบรรยากาศของความหวาดกลัวหรือความตื่นตระหนก และเป็นการโจมตีที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นในระดับที่สูงกว่าปกติ ก่อให้เกิดความโกรธแค้นของสาธารณชน รวมทั้งเป็นการใช้ความรุนแรงต่อเป้าหมายในวงกว้าง สามารถเป็นการโจมตีเป้าหมายทั้งที่ไม่เฉพาะเจาะจง หรือเป้าหมายในเชิงสัญลักษณ์ก็ได้⁴⁰

จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่าการก่อการร้ายโดยกลุ่มแบ่งแยกดินแดนเซเชนส่วนหนึ่งกระทำโดยผู้หญิงที่ได้รับการขนานนามว่า “Black Widow” หรือ “Shahidkas” สตรีมุสลิมฉายาแม่หม้ายดำ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสตรีมุสลิมชาวเซเชนที่แต่เดิมเป็นเหยื่อความรุนแรง โดยได้รับผลกระทบจากสงครามและเผชิญกับความสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักไม่ว่าจะเป็นสามี พ่อ พี่น้อง หรือคนอื่นๆ ในครอบครัว จนได้ชื่อว่าเป็นภรรยาหม้ายของนักรบเซเชน ก่อนที่แปรเปลี่ยนบทบาทกลายมาเป็นผู้กระทำความรุนแรง โดยตัดสินใจเข้าร่วมกับกลุ่มก่อการร้าย และได้รับการฝึกฝนการต่อสู้และการปฏิบัติการเพื่อที่จะพัฒนาไปสู่บทบาทการเป็นมือระเบิดพลีชีพ (Suicide bomber) โดยยึดถือว่าการพลีชีพนั้นเป็นการทำญิฮาด (Jihad) และเป็นแก้แค้นให้ครอบครัว

Yoram Schweitzer นักวิชาการด้านการก่อการร้าย ชาวอิสราเอล ได้นำเสนอสถิติที่น่าสนใจเกี่ยวกับการก่อการร้ายโดยสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำในห้วงปี 2000 – 2005 ระบุว่า ภายในระยะเวลา 5 ปี ขบวนการแบ่งแยกดินแดนเซเชน ได้ใช้ยุทธวิธีการระเบิดพลีชีพก่อเหตุในรัฐเซียมาแล้วรวม 27 ครั้ง

⁴⁰ Paul Wilkinson, *Terrorism versus democracy : the liberal state response* (London: Fank Cass, 2000), 12-13.

มีผู้ก่อเหตุรวมกว่า 110 คน และในจำนวนนั้นเป็นสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำ 47 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 43 ของผู้ก่อเหตุทั้งหมด (ขณะที่ผู้ก่อเหตุชายมีจำนวน 63 คน)⁴¹

โดยมีกรณีของ น.ส. Khava Barayeva ถูกนับว่าเป็นผู้หญิงคนแรกที่ถูกขนานนามว่าเป็น Black Widow จากการระเบิดพลีชีพที่ฐานทัพรัสเซียที่ตั้งอยู่ในเชเชนเมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2000 และ Black Widow ก็ถูกกล่าวขานเป็นที่รู้จักมากขึ้นจากการระเบิดพลีชีพในวิกฤตการณ์ตัวประกันโรงละครมอสโก (Moscow theatre hostage crisis) เมื่อ 23 ตุลาคม ค.ศ. 2002 โดยนาย Shamil Basayev ผู้นำกองกำลังขบวนการแบ่งแยกดินแดนเชเชน ได้ออกมายอมรับว่าอยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ดังกล่าว และกล่าวอ้างถึงสตรีกลุ่มแม่หม้ายดำว่าเป็นกองกำลังส่วนหนึ่งที่เข้าก่อเหตุ พร้อมกันนี้ยังระบุว่ายังมีกองกำลัง Black Widow อีกไม่น้อยกว่า 50 คน ซึ่งนาย Shamil Basayev เป็นผู้ฝึกฝนด้วยตนเอง⁴²

ทั้งนี้ แน่นนอนว่าการก่อเหตุระเบิดพลีชีพของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำก็ไม่ได้สิ้นสุดลงตามสถิติของ Schweitzer ที่รวบรวมไว้ถึงแค่ปี ค.ศ. 2005 โดยภายหลังจากนั้น การก่อเหตุระเบิดพลีชีพโดยสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำก็ยังคงปรากฏต่อมาจนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 2013 โดยการโจมตีครั้งสุดท้ายของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำที่ปรากฏ คือ กรณีการก่อเหตุที่สถานีรถไฟโวลโกกราด (Volgograd train station) ทางตอนใต้ของรัสเซีย เมื่อ 29 ธันวาคม ค.ศ. 2013 ซึ่งก่อเหตุโดยสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำ 2 คน จนส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตกว่า 16 คน

จากที่กล่าวมาข้างต้น การเข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่มการก่อร้ายของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำจึงมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องพื้นฐาน โครงสร้างทางสังคมที่สตรีชาวเชเชนถูกกำหนดบทบาทและถูกกำหนดการมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะโดยเพศชาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การกระทำต่างๆ รวมทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ก่อการร้ายนั้นจึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องเพศอย่างชัดเจน โดยส่วนหนึ่งคำว่า “Black widow” นั้น สามารถแสดงให้เห็นถึงแรงจูงใจของสตรีกลุ่มนี้ในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับการขบวนการก่อการร้ายได้อย่างชัดเจนว่า สตรีกลุ่มนี้เข้าร่วมกับกลุ่มก่อการร้ายด้วยเหตุจูงใจจากการสูญเสียคนที่รักไปกับสงครามความขัดแย้งระหว่างรัสเซียและเชเชน

⁴¹ Speckhard and Akhmedova, "Black Widows: The Chechen Female Suicide Terrorists," 64-65..

⁴² Robert W. Kurz and Charles K. Bartles, "Chechen suicide bombers," *The Journal of Slavic Military Studies* 20 (2007): 538, <https://doi.org/10.13518040701703070>.

Marital Status	Education Completed	Economic Status	Previous Religiosity	Relation to Wahhabism	Trauma*
13 – single	17 – high school	2 – poor	22 – secular Muslims	19 – connected after traumas	12 – more than one family member killed
3 – married	1 – college	14 – middle	4 – traditionally religious	7 – connected through family	4 – father or mother was killed
4 – divorced	5 – university	9 – good			6 – brother killed
5 – widowed	3 – in college	1 – high			1 – husband killed
1 – remarried					3 – family members arrested or disappeared after arrest
					2 – general societal traumas

* Total greater than sample size as some individuals suffered multiple types of traumas

Figure 2. ภาพตารางการนำเสนอข้อมูลมือระเบิดพลีชีพสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายจำนวน 26 คน ระหว่างปี ค.ศ.2000 -2005 ของ Anne Speckhard และ Khapta Akhmedova Demographic⁴³

จากภาพตารางข้างต้น Anne Speckhard และ Khapta Akhmedova ได้นำเสนอข้อมูลอีกชุดเกี่ยวกับความเป็นมาของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำ โดยอ้างอิงจากสถิติการก่อเหตุในช่วงระหว่างปี ค.ศ.2000 – 2005 ซึ่งภายหลังจากจำแนกข้อมูลภูมิหลังความเป็นมาของสตรีกลุ่มดังกล่าว ได้แก่ สถานะสมรส (Marital Status) การศึกษา (Education Completed) ฐานะ (Economic Status) ลัทธิศาสนา (Previous Religiosity) ความเชื่อมโยงกับแนวคิดวะฮาบี (Relation to Wahhabism) และบาดแผลทางจิตใจ (Trauma) พบว่า จากสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำที่ก่อเหตุระเบิดพลีชีพกว่า 47 คน นั้น ในจำนวนดังกล่าวมีถึง 26 คน ที่มีบาดแผลทางจิตใจจากการสูญเสียคนรักหรือสมาชิกในครอบครัว ไปกับสงครามความขัดแย้ง ทั้งจากการถูกสังหารโดยกองทัพรัสเซีย และการสูญหายภายหลังการถูกจับกุมหรือลักพาตัวโดยทหารรัสเซีย (ดูข้อมูลประกอบในตารางหัวข้อ Trauma)

3.4 กรณีตัวอย่างการก่อเหตุของกลุ่มแม่หม้ายดำที่สะท้อนให้เห็นถึงการได้กลับความรุนแรง

จากที่กล่าวมาในข้างต้นถึงความรุนแรงที่สตรีชาวเชเชนต้องเผชิญทั้งจากในระดับชุมชนท้องถิ่นและในระดับรัฐ ยังสามารถมองได้ว่าการเข้ามามีส่วนร่วมในการก่อการร้ายของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำนั้น ยังเป็นวิธีหนึ่งในการได้กลับความรุนแรง ดังเช่น กรณีตัวอย่างการก่อเหตุของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำที่สะท้อนให้เห็นถึงการได้กลับความรุนแรงทั้งจากการกระทำของรัสเซีย และจากโครงสร้างทางสังคมที่กดทับผู้หญิงในสาธารณรัฐเชเชน อาทิ

⁴³ Speckhard and Akhmedova, "Black Widows: The Chechen Female Suicide Terrorists," 66.

กรณี Dzhanelt Abdullayeva สะท้อนให้เห็นถึงการได้กลับความรุนแรงจากการกระทำของจักรวรรดิรัสเซีย โดยภูมิหลังของ Abdullayeva พบว่าเป็นหญิงสาวชาวเชเชนอายุ 17 ปี จากสาธารณรัฐคาเคสถาน ซึ่งเป็นอีกหนึ่งในพื้นที่ในสหพันธรัฐรัสเซียที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม Abdullayeva เติบโตขึ้นในครอบครัวที่มีมารดาเพียงคนเดียวที่ประกอบอาชีพค้าขายในตลาดท้องถิ่น ต่อมา Abdullayeva รู้จักคบหากับ Umalat Magomedov ชายชาวเชเชน ซึ่งเป็นผู้นำกองกำลังเคลื่อนไหวแบ่งแยกดินแดนชาวเชเชน อายุ 30 ปี อย่างไรก็ตามต่อมา Magomedov ได้ถูกสังหารโดยกองกำลังรัสเซียเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 2009 หลังจากนั้น Abdullayeva จึงได้ตัดสินใจเข้าร่วมกับกลุ่มก่อการร้ายในฐานะมีระเบิดพลีชีพ และได้ก่อเหตุขึ้นที่สถานีรถไฟใต้ดินที่กรุงมอสโก⁴⁴

ขณะที่อีกกรณีหนึ่งที่สามารถยกเป็นตัวอย่างสะท้อนปัญหาโครงสร้างทางสังคมที่กดทับผู้หญิงในสาธารณรัฐเชเชน อาทิ กรณีของนาง Satsita Dzhibirhanova นาง Amanat Nagayeva และนาง Roza Nagayeva โดยภูมิหลังของสตรีกลุ่มนี้พบว่า ทั้งสามเป็นสตรีที่ถูกสามีหย่าร้าง เนื่องจากไม่สามารถมีบุตรเพื่อสืบทอดทายาทให้กับครอบครัวของสามีได้ และถูกขับไล่ออกจากบ้านไปอาศัยรวมกันกับสตรีเชเชนคนอื่นที่เผชิญกับประสบการณ์การถูกกดขี่ที่คล้ายคลึงกันในอพาร์ทเมนต์สองห้องนอนในกรุงกรอซนีที่มีเพียงแผ่นพลาสติกแทนหน้าต่างและมีเพียงผ้าห่มบนพื้นแทนเตียง ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวถือเป็นจุดต่างพร้อมและสร้างบาดแผลในชีวิต รวมทั้งยังกระทบต่อเกียรติยศศักดิ์ศรีและสถานะทางสังคมที่ลดลง นอกจากนี้ ในกรณีของ นาง Amanat และนาง Roza ยังเคยเผชิญกับการสูญเสียสมาชิกในครอบครัว จากการที่น้องชายหายสาบสูญภายหลังจากถูกกองกำลังรัสเซียโจมตีและจับกุมอีกด้วย จนในที่สุดภายหลังจากต้องเผชิญกับการถูกกดทับจนไม่มีสิทธิ์และเสียงจากโครงสร้างทางสังคมของเชเชน ทำให้สตรีกลุ่มนี้ตัดสินใจเข้าร่วมกับกลุ่มก่อการร้ายในก่อเหตุระเบิดพลีชีพที่สถานีรถไฟใต้ดินในกรุงมอสโก⁴⁵

อย่างไรก็ตาม ที่ได้เคยกล่าวไว้ในข้างต้นว่า กรณีของ Khava Barayeva ซึ่งถือว่าเป็นสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายคนแรก จากการระเบิดพลีชีพที่ฐานทัพรัสเซียในเชเชนเมื่อ ค.ศ. 2000 นั้น เมื่อศึกษาถึงประวัติภูมิหลังพบว่า Khava Barayeva ซึ่งมีอายุเพียง 17 ปี ในขณะนั้น ไม่ได้ประสบกับการสูญเสียสามีไปกับสงครามแต่อย่างใด แต่ได้รับฉายาแม่หม้ายจากการเหมารวมว่าเป็นมีระเบิดพลีชีพหญิงชาวเชเชน ขณะที่กรณีที่สะท้อนให้เห็นว่า การก่อเหตุระเบิดพลีชีพของสตรี

⁴⁴ Stella Filipovic Sango, "Female suicide bombers – Chechnya," *European Journal of Economics, Law and Social Sciences* 2, no. 1 (2018): 64, <http://iipcl.org/wp-content/uploads/2018/06/Pages-from-61-65.pdf>.

⁴⁵ Steven Lee Myers, "From Dismal Chechnya, Women Turn to Bombs," *The New York Times*, September 10, 2004, <https://www.nytimes.com/2004/09/10/world/europe/from-dismal-chechnya-women-turn-to-bombs.html>.

มุสลิมกลุ่มแม่หม้ายคำมาจากมูลเหตุจูงใจเรื่องความแค้นจากการสูญเสียสามีเป็นครั้งแรก คือ กรณีการลอบสังหารนายพล Gaidar Gadzhiyev แห่งสาธารณรัฐดาเกสถาน ที่เมือง Urus-Martan โดยนาง Luiza Gazuyeva มีระเบิดพลีชีพหญิงชาวเชเชน ซึ่งสามีถูกสังหารในสงครามความขัดแย้งเชเชนและรัสเซีย เหตุการณ์นี้จึงเป็นการก่อเหตุระเบิดพลีชีพโดยสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายคำครั้งแรกที่ผู้สื่อข่าวรายงานว่า เป็นการก่อเหตุระเบิดพลีชีพซึ่งมีมูลเหตุจูงใจมาจากความต้องการแก้แค้นให้กับการตายของสามี⁴⁶

3.5 ข้อถกเถียงกรณีการถูกใช้เป็นเครื่องมือของผู้ชายในการก่อการร้าย

กรณีที่น่าสนใจ คือ กรณีวิกฤตการณ์ตัวประกัน โรงละคร Dubrovka ในกรุงมอสโก (Moscow theatre hostage crisis) ระหว่างวันที่ 23 – 26 ตุลาคม ค.ศ. 2002 ที่ผู้ก่อการร้ายชาวเชเชนเข้าบุกยึดโรงละครและจับตัวประกันกว่า 850 คน เป็นเวลากว่า 3 วัน โดยจากผู้ก่อการร้ายชาวเชเชนกว่า 40 คน ในจำนวนนั้นเป็นมีระเบิดพลีชีพหญิงถึง 19 คน โดยต่อมามีผู้รอดเหตุการณ์ออกมาเปิดเผยสถานการณ์ควบคุมตัวประกันภายในโรงละครว่า เมื่อมีตัวประกันรายหนึ่งได้สนทนากับผู้ก่อการร้ายหญิงเพื่อขอไปเข้าห้องน้ำ ผู้ก่อการร้ายหญิงก็ตอบกลับมาว่าให้ไปขออนุญาตกับผู้ก่อการร้ายชายอีกคน นอกจากนี้ตัวประกันที่รอดชีวิตอีกคนได้กล่าวถึงกรณีผู้ก่อการร้ายซึ่งคุมตัวประกันอยู่ในโรงละครได้มีการโทรศัพท์ติดต่อกับแกนนำผู้ก่อเหตุซึ่งอยู่ด้านนอกโรงละคร เพื่อขอคำสั่งให้ มีระเบิด พลีชีพหญิงชาวเชเชนจุดชนวนระเบิด แต่คำสั่งการที่ล่าช้านี้ ทำให้มีระเบิดพลีชีพหญิงพลาดโอกาสในการจุดชนวนระเบิด จนกระทั่งกองกำลังทหารรัสเซียสามารถเข้าควบคุมสถานการณ์ โดยใช้การแก๊สพิษรมควันผ่านระบบระบายอากาศของโรงละครได้เสียก่อน ส่งผลให้ผู้ก่อการร้ายที่ยังอยู่ภายในโรงละครทั้งหมดเสียชีวิต จากคำสัมภาษณ์จากผู้รอดชีวิตดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า สตรีชาวเชเชนที่เข้าไปร่วมเป็นมีระเบิดพลีชีพในการก่อการร้ายนั้นก็ยังคงอยู่ในสถานะที่ต้องรอรับคำสั่งจากผู้ชายซึ่งมีบทบาทเป็นผู้นำในการปฏิบัติการ จนอาจกล่าวได้ว่าแม้กระทั่งวาระสุดท้าย ผู้หญิงชาวเชเชนก็ยังคงต้องรอคอยปฏิบัติตามคำสั่งของแกนนำที่เป็นเพศชาย⁴⁷

ด้วยเหตุนี้ จึงนักวิชาการบางส่วนได้ให้ข้อสรุปกับกรณีดังกล่าวว่า การพลิกบทบาทของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายคำจากเหยื่อความรุนแรงมาสู่การเป็นมีระเบิดพลีชีพนั้น ก็ยังถือเป็นบทบาทระดับย่อยในองค์กรก่อการร้าย ที่ต้องรอรับคำสั่งการจากผู้ชายและเสียสละชีวิตเพื่อให้บรรลุ

⁴⁶ Laura Sjoberg and Caron E. Gentry, *Women, Gender, and Terrorism* (Georgia: University of Georgia Press, 2011), 85.

⁴⁷ Anne Speckhard, "Soldiers for God: A Study of the Suicide Terrorists in the Moscow Hostage Taking Siege," in *The Roots of Terrorism: Contemporary Trends and Traditional Analysis*, ed. Oliver McTernan (Brussels: Nato Science Series, 2004), 9-10.

เป้าหมายของการปฏิบัติการ⁴⁸ ซึ่งอาจเป็นบทบาทที่ผู้ชายมุสลิมชาวเชเชน ไม่ต้องการกระทำด้วยตนเอง และต้องการใช้สตรีมาเป็นเครื่องมือในการก่อเหตุ โดยชักจูงให้สตรีเหล่านั้นมาเข้าร่วมขบวนการก่อการร้ายผ่านการใช้เหตุผลเหตุจูงใจในเรื่องต่างๆ ดังนั้น จึงอาจมองได้ว่า การพลิกบทบาทของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายคำ ก็ไม่ได้เป็นการเปลี่ยนสถานะทางสังคมของตนเองให้ดีขึ้นกว่าเดิม ทั้งยังไม่สามารถปลดแอกออกจากการถูกกดขี่โดยเพศชายซึ่งยังคงมีอำนาจมากกว่าเพศหญิงตามโครงสร้างทางสังคมชาวเชเชนได้

แต่อย่างไรก็ตาม ทศนะข้างต้น ไม่สอดคล้องกับสถิติมีระเบิดพลีชีพชาวเชเชนที่ Anne Speckhard และ Khapta Akhmedova รวบรวมไว้ระหว่างปี ค.ศ.2000 - 2005 ที่มีการก่อเหตุกว่า 27 ครั้ง และพบว่าเป็นการก่อเหตุโดยมีระเบิดพลีชีพชาย 63 คน ขณะที่ไม่มีระเบิดพลีชีพที่เป็นผู้หญิงเพียง 47 คน⁴⁹ ซึ่งจำนวนมีระเบิดพลีชีพชายชาวเชเชนที่มากกว่านั้น สะท้อนให้เห็นว่า บทบาทมีระเบิดพลีชีพนั้น ไม่ได้ถือเป็นบทบาทในระดับล่างสุด หากแต่เป็นบทบาทที่มีความสำคัญในขบวนการแบ่งแยกดินแดนที่มีภารกิจสำคัญในการก่อวินาศกรรมและทำลายศัตรูอย่างกองทัพรัสเซีย ซึ่งชาวเชเชนทั้งชายและหญิงสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติได้ และหน้าที่ดังกล่าวก็ไม่ได้ถูกผลักไปให้สตรีชาวเชเชนเสียทั้งหมดแต่อย่างใด ซึ่งบทบาทหน้าที่ซึ่งมีนัยยะแฝงถึงเกียรติยศและศักดิ์ศรีในการต่อสู้เพื่อกลุ่มชาติพันธุ์นี้เอง เป็นปัจจัยหนึ่งที่ผลักดันให้ผู้หญิงชาวเชเชนบางส่วนที่ต้องเผชิญกับการถูกกดทับสองชั้น ยินยอมพร้อมใจใจว่าโอกาสในการเป็นมีระเบิดพลีชีพไว้ เนื่องจากเป็นบทบาทสำคัญที่จะสามารถนำเกียรติยศและศักดิ์ศรีความเป็นสตรีมุสลิมกลับคืนมาสู่ตนเองและครอบครัวได้

แม้ว่าการก่อการร้ายโดยสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายคำของกลุ่มแบ่งแยกดินแดนเชเชนจะไม่ปรากฏอีกตั้งแต่ปี 2013 แต่การก่อเหตุความรุนแรงโดยสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายคำ ก็อาจเป็นกรณีศึกษาที่ดีในการศึกษาเรื่อง “การใช้ความรุนแรงโต้กลับความรุนแรงทางเพศที่เกิดขึ้น โดยรัฐและภายในชุมชนของตน” ซึ่งจากสถานการณ์ที่สตรีชาวเชเชนต้องเผชิญนั้นเปรียบเสมือนการถูกกดขี่สองต่อ ทั้งการกดขี่จากโครงสร้างทางสังคมที่ยังยึดถือระบอบชายเป็นใหญ่และการกดขี่โดยเจ้าอาณานิคมรัสเซีย จนนำไปสู่ปัญหาการถูกทำให้กลายเป็นใบ้ ซึ่งส่งผลให้สตรีท้องถิ่นชาวเชเชนไม่สามารถเปล่งเสียงเพื่อเรียกร้องสิทธิของตนเองในพื้นที่สาธารณะได้ และนำไปสู่การพลิกบทบาทจากเหยื่อมาสู่การเป็นมีระเบิดพลีชีพที่ถือเป็นบทบาทหน้าที่อันสำคัญของชาวเชเชนทั้งชายและหญิง อย่างไรก็ตาม เพื่อค้นหาคำอธิบายถึงการพลิกบทบาทของสตรีมุสลิมชาวเชเชนผ่านกรอบทฤษฎีสตรีนิยมนั้น จำเป็น

⁴⁸ Speckhard and Akhmedova, "Black Widows: The Chechen Female Suicide Terrorists," 73.

⁴⁹ Ibid., 64-65

ที่จะต้องพิจารณาถึงมูลเหตุ จูงใจที่อยู่เบื้องหลังการตัดสินใจพลิกบทบาทมาเป็นมือระเบิดพลีชีพของสตรีมุสลิมชาวเซเชน

เริ่มต้นจากฉายาแม่หม้ายดำ Black widow นี้ ได้มาจากผู้โจมตีที่ส่วนใหญ่เป็นหญิงหม้ายชาวเซเชนที่สูญเสียสามี จากความขัดแย้งรัสเซีย - เซเชน⁵⁰ คำว่า “Black widow” แสดงให้เห็นถึงแรงจูงใจของผู้หญิงกลุ่มนี้ในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับการก่อการร้ายได้ชัดเจนว่า ผู้หญิงกลุ่มนี้เข้าร่วมกับกลุ่มก่อการร้ายด้วยปัจจัยทางอารมณ์และเหตุผลส่วนบุคคล⁵¹ อาทิ การต้องการก่อเหตุความรุนแรงเพื่อเป็นการล้างแค้นให้กับบุคคลอันเป็นที่รักซึ่งสูญเสียไปจากการทำสงครามแบ่งแยกดินแดน จากการศึกษาเมื่อระเบิดพลีชีพ 34 ราย ของกลุ่มแบ่งแยกดินแดนเซเชนทั้งผู้ชายและผู้หญิงของ Lindsey O'Rourke พบว่า ร้อยละ 88 มีประสบการณ์การสูญเสียบุคคลในครอบครัวไปกับการต่อสู้ในความขัดแย้งรัสเซีย-เซเชน⁵² ข้อมูลดังกล่าวแสดงถึงการใช้เหตุผลส่วนบุคคลในการเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการก่อการร้ายของทั้งสองเพศ แต่หากพิจารณาแล้วเหตุผลนี้สามารถใช้กับผู้ก่อการร้ายหญิงมากกว่า เพราะจากข้อเท็จจริงตามสถานการณ์ที่พบว่า ผู้ที่เสียชีวิตจากความขัดแย้งในสงครามรัสเซีย-เซเชนส่วนใหญ่เป็นผู้ชายจึงทำให้ผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะล้างแค้นให้กับคู่สมรสมากกว่าเพศชาย

แรงจูงใจส่วนบุคคลอื่น ๆ สำหรับผู้ก่อการร้ายหญิงในกลุ่มแม่หม้ายดำ คือ ข้อกล่าวหากรณีทหารรัสเซียได้ทำการข่มขืนผู้หญิงชาวเซเชน Anne Speckhard และ Khapta Akhmedova นักจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัย จอร์จทาวน์ ได้ทำการศึกษา Black Widow จำนวน 47 คน ในช่วงอายุระหว่าง 15 – 38 ปี พบว่าความแค้นจากการสูญเสียบุคคลในครอบครัวและการถูกข่มขืนจากทหารรัสเซียเป็นมูลเหตุจูงใจที่ทำให้ผู้หญิงเหล่านั้นตัดสินใจมาเป็น Black Widow⁵³ ผู้หญิงที่ใช้มูลเหตุจูงใจนี้ในการเข้าร่วมกลุ่มแม่หม้ายดำ ระบุว่า เป็นการแก้แค้นต่อทหารที่ขโมยเกียรติยศส่วนตัวของเธอ⁵⁴ ซึ่งขณะเดียวกัน Mia Bloom และ O'Rourke ก็ได้สนับสนุนแนวคิดดังกล่าวว่า สภาพแวดล้อมในสังคมเซเชน ผู้หญิงที่ถูกข่มขืนหรือทารุณกรรมทางเพศ มักถูกขับไล่ออกจากสังคมจนทำให้รู้สึก

⁵⁰ Lindsey A. O'Rourke, "What's Special about Female Suicide Terrorism?," *Security Studies* 18, no. 4 (2009): 696, <https://doi.org/10.1080/09636410903369084>.

⁵¹ Karla J. Cunningham, "Cross-regional trends in female terrorism," *Studies in Conflict & Terrorism* 26, no. 3 (2003): 171, <https://doi.org/10.1080/10576100390211419>.

⁵² O'Rourke, "What's Special about Female Suicide Terrorism?," 711.

⁵³ "The avenging Black Widows," CBC News, updated mar 30, 2010, accessed May 10, 2020, <https://www.cbc.ca/news/world/the-avenging-black-widows-1.866287.7>

⁵⁴ Katharina Von Knop, "The Female Jihad: Al Qaeda's Women," *Studies in Conflict & Terrorism* 30, no. 5 (2007): 400, <https://doi.org/10.1080/10576100701258585>.

พวกเขาสูญเสียจุดประสงค์และเกียรติยศในการมีชีวิตอยู่⁵⁵ ซึ่งข้อมูลจากการศึกษาข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงการกดทับสองชั้น ที่ด้านหนึ่งเป็นแรงกดทับจากฝ่ายศัตรู ซึ่งก็คือกองทัพรัสเซีย ขณะที่แรงกดทับอีกด้านหนึ่งกลับมาจากฝ่ายชุมชนของสตรีชาวเซเชนเองที่ไม่ให้การยอมรับต่อผู้หญิงที่มีมลทินจากแรงจูงใจส่วนบุคคลเพื่อต้องการที่จะได้เรียกเกียรติยศของตนเองและครอบครัวกลับคืน จึงทำให้ผู้หญิงเหล่านี้ตัดสินใจหันไปเข้าร่วมกับกลุ่มก่อการร้าย โดยเชื่อว่าเมื่อเข้าเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรแล้วจะได้รับการปกป้องจากการถูกข่มขืน และเพื่อยกสถานะตนเองจากความไม่เท่าเทียมในสังคม⁵⁶ ด้วยเหตุนี้ ปัจจัยส่วนบุคคลหรือประเด็นเรื่องส่วนตัวนี้ สมควรที่จะนำมาเป็นจุดเริ่มต้นในการอธิบายถึงการพลิกบทบาทจากเหยื่อความรุนแรงมาสู่การเป็นผู้ก่อการร้ายของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำ

บทที่ 4 มองการก่อการร้ายของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำผ่านทฤษฎีสตรีนิยม

4.1 เรื่องส่วนตัวคือการเมือง *The personal is political*

หนึ่งในแนวคิดของทฤษฎีสตรีนิยมที่ว่า “เรื่องส่วนตัวคือเรื่องการเมือง” (*The personal is the Political*) เป็นสโลแกนหนึ่งในกรอบทฤษฎีสตรีนิยมระลอกที่ 2 โดยมีแนวคิดที่มองว่า พื้นที่ส่วนตัวที่สุดอย่าง ภายครอบครัวนั้นเต็มไปด้วยการเมือง และความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง ซึ่งความไม่เท่าเทียมในพื้นที่ส่วนตัวดังกล่าวทำงานได้อย่างแนบเนียนยิ่งกว่าความไม่เท่าเทียมในพื้นที่สาธารณะ นอกจากนี้ ยังมองว่าการแสดงออกทางการเมืองของผู้หญิงส่วนหนึ่งมีแรงผลักดันมาจากประสบการณ์การถูกกดขี่ในชีวิตส่วนตัว⁵⁷ โดยเรื่องที่เกิดขึ้นในครัวเรือน การทำงานบ้าน การเป็นภรรยา การเป็นแม่ การใช้ความรุนแรงในครอบครัวก็ดี การข่มขืน การล่วงละเมิดและละเมิดทางเพศ เหล่านี้ ล้วนไม่ใช่เรื่องที่จะสามารถถูกปกปิดโดยอ้างว่าเป็นเรื่องส่วนตัว แต่เป็นประเด็นทางการเมืองและจำเป็นต้องนำมาถกเถียงต่อสู้แก้ไขในฐานะประเด็นทางการเมือง⁵⁸

กรณีสตรีชาวเซเชน สามารถนำมาใช้สะท้อนแนวคิด “ส่วนตัวคือการเมือง” ได้จากการศึกษาเรื่องมูลเหตุจูงใจของสตรีชาวเซเชนที่เข้าร่วมก่อการร้ายที่พบว่า ส่วนใหญ่มาจากการหยิบ

⁵⁵ Mia Bloom, *Bombshell : Women and Terrorism* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2012), 96.

⁵⁶ O'Rourke, "What's Special about Female Suicide Terrorism?," 702.

⁵⁷ *The Feminism Book : Big Ideas Simply Explained*, 112-13.

⁵⁸ กาสยานนท์, "หน่วยที่ 6 สตรีกับการพัฒนามนุษย์ในบริบทโลก," 9.

ยกความแค้นส่วนตัวขึ้นมาเป็นประเด็นทางการเมือง ในบางกรณีสตรีชาวเซเชนมีความตั้งใจอย่างแรงกล้าที่จะเสียสละเพื่ออาสาสมัครเข้าร่วมเป็นกลุ่มก่อการร้ายด้วยตนเอง ด้วยเหตุผลที่ต้องการปลดแอกสาธารณรัฐเซเชนออกจากการปกครองของรัสเซีย ซึ่งหากมองอย่างผิวเผินคงจะมองได้ว่าเป็นมูลเหตุจูงใจทางการเมือง หากแต่เมื่อมองลึกลงไปถึงเบื้องลึก ความต้องการปลดแอกสาธารณรัฐเซเชนออกจากการปกครองของสหพันธรัฐรัสเซีย ส่วนหนึ่งมาจากความคับแค้นของสตรีมุสลิมชาวเซเชนต่อรัฐบาลรัสเซีย รวมทั้งเป็นการกระทำเพื่อล้างแค้นให้กับบุคคลอันเป็นที่รักที่เสียชีวิตไปในระหว่างสู้รบในสงครามรัสเซีย-เซเชน⁵⁹ นอกจากนี้ Mia Bloom พบว่า ผู้ก่อการร้ายหญิงชาวเซเชนมีความพร้อมที่จะลงมือสังหารและตายในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่มีระเบิดพลีชีพเพื่อล้างแค้นต่อการตายของพ่อ พี่ชาย สามีและบุตรชาย ตลอดจนบางกรณีเป็นการแก้แค้นที่ถูกทหารรัสเซียข่มขืน หรือลวนลามทางเพศซึ่งถือเป็นการทำลายเกียรติยศความเป็นสตรีในสังคมมุสลิม และนำมาซึ่งความอับอายศอศดูให้แก่อนุและครอบครัว⁶⁰ เนื่องจากสังคมเซเชนยังคงเป็นสังคมที่ยึดถือระบอบชายเป็นใหญ่อย่างชัดเจน และผู้หญิงที่ถูกข่มขืนก็ถือว่าสูญเสียโอกาสในการแต่งงานมีสามีและครอบครัวที่ดีไปแล้ว จึงไม่มีเหตุผลที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไป หากแต่สิ่งสำคัญที่สุดคือการเรียกเกียรติยศศักดิ์ศรีของตนเองและครอบครัวกลับคืนมา ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมในการก่อการร้ายก็ถูกมองว่าเป็นวิธีหนึ่งในการเรียกคืนเกียรติยศและศักดิ์ศรีของผู้หญิงกลุ่มนั้น⁶¹

นอกจากนี้ S.V. Raghavan และ V. Balasubramaniyan ยังนำเสนอแนวคิดที่ตอกย้ำว่า การพลิกบทบาทมาเป็นผู้ก่อการร้ายของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำเนินไปตามสมมติฐานของทฤษฎีสตรีนิยมที่ว่า “เรื่องส่วนตัวคือเรื่องการเมือง” (The personal is the Political) จากผลการศึกษาที่พบว่า การที่สตรีชาวเซเชนเข้าร่วมกับกลุ่มก่อการร้ายนั้น ในทางหนึ่งก็เพื่อเป็นการทำให้ตนเองหลุดพ้นออกจากความเป็นบุคคลชายขอบ โดยมีมูลเหตุจูงใจจากความต้องการแสวงหาที่หลบภัยในองค์กรก่อการร้าย และสิ่งที้องค์กรก่อการร้ายได้มอบให้สตรีกลุ่มนี้ คือ 'ผลประโยชน์สองเท่า' ทั้งการยอมรับสตรีชายขอบที่ถูกกีดกันออกจากสังคมกระแสหลักหรือบทบาททางเพศแบบดั้งเดิม รวมไปถึงการให้โอกาสเรียกคืนเกียรติยศและศักดิ์ศรีจากการยินยอมเป็นผู้ก่อเหตุระเบิดพลีชีพ⁶² สะท้อนให้เห็นจากคำกล่าวสวดดีโดยกลุ่มแบ่งแยกดินแดนเซเชนต่อวีรกรรมของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายคนแรก

⁵⁹ Camille Offerein, "Gendered Jihad Islamic State's Appeal to Western Women" (Master thesis Utrecht University, 2018), 20.

⁶⁰ Bloom, *Bombshell : Women and Terrorism*, 61-62.

⁶¹ Olivia M. Bizovi, "Deviant Women: Female Involvement in Terrorist Organizations" (Master thesis Mercyhurst University, 2014), 41.

⁶² S. V. Raghavan and V. Balasubramaniyan, "Evolving role of women in terror groups: progression or regression?," *Journal of International Women's Studies* 15, no. 2 (2014): 205.

“The young woman, who was – inshaa-Allah – martyred, Hawa Barayev, is one of the few women, whose name will be recorded in history. Undoubtedly, she has set the most marvellous example by her sacrifice. The Russians may well await death from every quarter now, and their hearts may appropriately be filled with terror on account of women like her. Let every jealous one perish in his rage! Let every sluggish individual bury his head in the dirt! She has done what few men have done”⁶³

แปลได้ว่า “หญิงสาวผู้ซึ่งสละชีวิตตามประสงค์ของอัลลอฮ์ คาห์วา บารายเยว เป็นหนึ่งในผู้หญิงไม่กี่คนที่ชื่อจะถูกบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ ไม่ต้องสงสัยเลยว่า เธอได้เป็นแบบอย่างที่ยอดเยี่ยมที่สุดจากการเสียสละของเธอ แม้รัสเซียจะรอดจากความตายได้ในหลายครั้ง แต่หัวใจของพวกเขาอาจเต็มไปด้วยความหวาดกลัวจากการกระทำของหญิงสาวเช่นเธอ ขอให้ทุกคนพึงพินาศจากความอิจฉาและความโกรธแค้น เธอทำสิ่งที่ผู้ชายน้อยคนได้ทำ”

นอกจากนี้ Cynthia Enloe ได้นำเสนอแนวคิดที่น่าสนใจประการหนึ่งโดยการนำสโลแกน “เรื่องส่วนตัวคือเรื่องการเมือง” (The personal is the Political) มาตีความใหม่ว่า “เรื่องส่วนตัวคือเรื่องระหว่างประเทศ” (The personal is international) โดยมองว่าการเมืองโลกนั้นถูกประกอบสร้างขึ้นมาจากวิถีชีวิตของปัจเจก ไม่ว่าจะปัจเจกที่เป็นตัวแทนของรัฐ อาทิ ผู้นำรัฐ หรือปัจเจกที่ไม่ใช่ตัวแทนของรัฐ ได้แก่ แรงงาน ผู้อพยพ ทหาร หรือกลุ่มสมรสต่างชาติ ซึ่งล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อปรากฏการณ์ระหว่างประเทศไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง นอกจากนี้ ยังมองว่าการเมืองระหว่างประเทศยังมีอิทธิพลต่อผู้หญิงในหลายๆ ด้าน ดังนั้น การที่ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมในความรุนแรงเหนือกฎหมาย (Extralegal violence) จึงส่งผลกระทบต่อการเมืองโลกอย่างชัดเจน⁶⁴ ทั้งนี้ Caron E. Gentry และ Laura Sjoberg ได้สนับสนุนแนวคิดดังกล่าว โดยอธิบายถึงการกระทำที่มีมูลเหตุจูงใจมาจากเรื่องส่วนตัวต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความต้องการล้างแค้นในฐานะแม่ (Mother vengeance) ความผิดปกติทางจิต (Monster Insanity) ตลอดจนความต้องการทางเพศอย่างโสเภณี (Whore Sexuality) นั้นล้วนส่งผลกระทบต่อปรากฏการณ์ระหว่างประเทศ ตามแนวคิด “เรื่องส่วนตัวคือเรื่องระหว่างประเทศ”⁶⁵ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวก็สอดคล้องกับกรณีการก่อการร้ายของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำ ที่ถึงแม้ว่าการกระทำเริ่มต้นจะมาจากมูลเหตุจูงใจเรื่องส่วนตัว ไม่ว่าจะเป็นความต้องการล้างแค้นให้กับสมาชิกในครอบครัวในฐานะมารดา หรือบาดแผลทางจิตใจที่ได้รับจากความรุนแรง

⁶³ CindyD Ness, "In the Name of the Cause: Women's Work in Secular and Religious Terrorism," *Studies in Conflict & Terrorism* 28, no. 5 (2005), <https://doi.org/10.1080/10576100500180337>.

⁶⁴ Gentry and Sjoberg, *Beyond Mothers, Monsters, Whores : Thinking About Women's Violence in Global Politics*, 18-20.

⁶⁵ Ibid.,29

ทางเพศซึ่งทำให้จิตใจไขว่ไขวไปหาความรุนแรงนั้น สุดท้ายแล้วการตัดสินใจพลิกบทบาทจากเหยื่อ มาสู่การเป็นผู้ก่อเหตุความรุนแรงของสตรีกลุ่มดังกล่าวก็นำไปสู่ปรากฏการณ์ทางการเมือง ตลอดจนปรากฏการณ์ระหว่างประเทศในฐานะบทบาทของผู้ก่อการร้าย

4.2 มองสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายผ่านกรอบสตรีนิยมหลังอาณานิคม

ทฤษฎีสตรีนิยมหลังอาณานิคมซึ่งเป็นสำนักคิดหนึ่งภายใต้กรอบทฤษฎีสตรีนิยมในระลอกที่ 3 ซึ่งให้ความสำคัญในเรื่องอัตลักษณ์ของผู้หญิงที่แตกต่างกันในแต่ละโครงสร้างทางสังคม โดย กายาตรี จักรวรรดิ สปีวัก ได้อธิบายกรอบทฤษฎีสตรีนิยมมุมมองหลังอาณานิคมถึงผู้หญิงที่อยู่ในสังคมที่เป็นอดีตอาณานิคม ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ถูกกดทับ (Subaltern) และเผชิญกับประสบการณ์ การเป็น “หญิงพื้นเมืองที่ถูกกดขี่สองต่อ” ทั้งจากการถูกกดขี่โดยวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเอง และการถูกกดขี่โดยจักรวรรดินิยมทำให้ผู้หญิงเหล่านั้นถูกปิดปาก หรือ “ถูกทำให้กลายเป็นใบ้”⁶⁶

ทฤษฎีสตรีนิยมหลังอาณานิคม สามารถนำมาใช้อธิบายสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายได้ว่า จากการที่สตรีมุสลิมชาวเซเชนต้องเผชิญกับความรุนแรงทั้ง 2 ประเภท ตามแนวคิดเรื่องความรุนแรงของสลาวอย ชิเชค ทั้งความรุนแรงเชิงอัตวิสัย จากการสูญเสียครอบครัวไปกับการสู้รบในสงคราม รวมทั้งการถูกทารุณกรรม ลวนลามทางเพศ การข่มขืน และการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นสตรี โดยกองกำลังทหารรัสเซีย ขณะเดียวกันก็เผชิญกับความรุนแรงเชิงภววิสัย จากการเป็นสตรีที่อาศัยอยู่ในสังคมมุสลิมซึ่งยังคงยึดถือระบอบชายเป็นใหญ่ ซึ่งไม่สามารถกำหนดสถานะและแสวงหาพื้นที่ในสังคมได้ด้วยตนเองนั้น สามารถมองได้อีกนัยหนึ่งได้ว่าความรุนแรงทั้ง 2 ประเภท ได้แปรสภาพเป็น “แรงกดทับสองชั้น” ต่อสตรีมุสลิมชาวเซเชน ตามนิยามของกรอบทฤษฎีสตรีนิยมมุมมองหลังอาณานิคมที่ กายาตรี จักรวรรดิ สปีวัก ได้อธิบายไว้ถึงผู้หญิงในสังคมที่เป็นอดีตอาณานิคม ที่เผชิญกับประสบการณ์การเป็น “หญิงพื้นเมืองที่ถูกกดขี่สองต่อ” ทั้งจากวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเอง ที่เป็นสังคมมุสลิมซึ่งยังคงยึดถือลัทธิผู้ชายเป็นใหญ่ และการกดขี่จากจักรวรรดินิยมของสาธารณรัฐเซเชน คือ รัสเซีย ซึ่งใช้ความรุนแรงในปราบปรามกลุ่มแบ่งแยกดินแดนเซเชน จนทำให้สตรีกลุ่มนี้สูญเสียบุคคลในครอบครัวและบางรายต้องเผชิญกับการเป็นเหยื่อในความรุนแรงทางเพศทั้งจากการถูกข่มขืน ที่สามารถมองอีกทางหนึ่งก็คือ การทำลายพรหมจรรย์ ซึ่งในสังคมเซเชนถือเป็นเกียรติยศที่สำคัญยิ่งของสตรีชาวเซเชน และการทำลายพรหมจรรย์นั่นเองก็ได้ส่งผลต่อโอกาสในการแต่งงานมีครอบครัวที่ดี และการมีบุตรเพื่อสืบชาติพันธุ์ชาวเซเชนลดลง ซึ่งถือเป็นทราบาปที่จะอยู่ติดตัวสตรีชาวเซเชนไปตลอดชีวิต

⁶⁶ ไซยพร, *Introducing* : หลัง-สตรีนิยม, 110.

โดยการกดขี่สองต่อหนึ่ง ก็ได้สร้างกรอบสภาพแวดล้อมที่ครอบงำผู้หญิงมุสลิมชาวเซเชนไว้ให้ไม่สามารถเปล่งเสียงเรียกร้องสิทธิของตนเองได้ จนเปรียบเสมือนการถูกทำให้กลายเป็นใบ้ จนส่งผลให้ผู้หญิงเซเชนบางส่วนหิบบกประสบการณ์การถูกกดขี่ดังกล่าวมาเป็นประเด็นทางการเมือง โดยพลิกบทบาทจากเหยื่อมาเป็นผู้กระทำความรุนแรง ผ่านการตัดสินใจเข้าร่วมกับกลุ่มก่อการร้ายและปฏิบัติหน้าที่เป็นมือระเบิดพลีชีพเพื่อประกาศตัวตน และเป็น “การโต้กลับความรุนแรง” ต่อเจ้าอาณานิคม ตลอดจนนำเสนอประเด็นความคับแค้นส่วนตัวให้กลายเป็นประเด็นทางการเมือง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสั่นคลอนความมั่นคงภายในสหพันธรัฐศรีเลียงซึ่งเปรียบเสมือนกับเจ้าอาณานิคมของสาธารณรัฐเซเชน และเพื่อประกาศว่าไม่ยินยอมที่จะถูกปิดปาก รวมทั้งแสดงถึงสิทธิและเสียงในการเรียกร้องความยุติธรรม ตลอดจนเป็นการเรียกคืนเกียรติยศและศักดิ์ศรีของตนเองและครอบครัวที่สูญเสียไปกลับคืนมา

บทที่ 5 บทสรุป

การพลิกบทบาทของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำในสาธารณรัฐเซเชนจากเดิมที่มีบทบาทเป็นเหยื่อความรุนแรงมาสู่การเป็นผู้ก่อการร้ายในฐานะมือระเบิดพลีชีพนั้น ถือเป็น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมของสตรีท้องถิ่นที่ผู้หญิงส่วนใหญ่มีประสบการณ์ชีวิตจากการอาศัยอยู่สังคมที่เต็มไปด้วยความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศชายและเพศหญิง ซึ่งส่งผลให้สตรีมุสลิมชาวเซเชนต้องเผชิญกับความรุนแรงในหลายระดับ ทั้งความรุนแรงเชิงอัตวิสัย จากการสูญเสียครอบครัวไปกับการสู้รบในสงคราม และการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นสตรีโดยกองกำลังทหารรัสเซียที่เปรียบเสมือนเจ้าอาณานิคมซึ่งใช้การข่มขืนมาเป็นอาวุธในการทำสงครามล้างเผ่าพันธุ์เซเชน ขณะเดียวกันก็เผชิญกับความรุนแรงเชิงทวิสัย จากการเป็นสตรีที่อาศัยอยู่ในสังคมมุสลิมซึ่งยังคงยึดถือระบอบชายเป็นใหญ่ ซึ่งยังไม่สามารถยอมรับสตรีที่มีมลทินจากการถูกข่มขืนหรือหย่าร้างได้ รวมทั้งพร้อมที่จะผลักไสให้สตรีที่ผ่านประสบการณ์อันเลวร้ายเหล่านั้นไปเป็นคนชายขอบที่ไร้ซึ่งสถานะทางสังคม

ทั้งนี้ กรอบทฤษฎีสตรีนิยมหลังอาณานิคมที่อธิบายถึงผู้หญิงในสังคมที่เป็นอดีตอาณานิคมที่เผชิญกับประสบการณ์การเป็น “หญิงพื้นเมืองที่ถูกกดขี่สองต่อ” ทั้งจากวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเอง และจากจักรวรรดินิยมนั้น สามารถนำมาใช้อธิบายสถานการณ์ของสตรีมุสลิมกลุ่มแม่หม้ายดำในสาธารณรัฐเซเชนได้ว่า จากความรุนแรงทางเพศในหลายมิติที่สตรีชาวเซเชนต้องเผชิญ ทั้งจากสังคมมุสลิมที่นิยมลัทธิชายเป็นใหญ่ และจากรัสเซียเจ้าอาณานิคมที่เข้ามาสร้างบาดแผลให้กับสตรี

มุสลิมในเซเชนนั้น เปรียบเสมือนเป็น “การกดขี่สองชั้น” ที่กดทับผู้หญิงมุสลิมชาวเซเชนไว้ จนถูกทำให้กลายเป็นใบ้และไม่สามารถเปล่งเสียงเรียกร้องสิทธิของตนเองได้ ซึ่งจากสภาพการถูกกดขี่นั้นเองที่ทำให้สตรีชาวเซเชนบางส่วนไม่สามารถทนเฉยต่อสถานะของตนเองได้อีกต่อไปจึงหยิบยกประเด็นความคับแค้นส่วนตัวให้กลายเป็นประเด็นทางการเมืองและลุกขึ้นมา “โต้กลับความรุนแรง” เพื่อประกาศตัวตนเรียกคืนศักดิ์ศรีและเกียรติยศของตนเอง ผ่านการพลิกบทบาทจากเหยื่อมาเป็นผู้การเป็นผู้ก่อการร้ายที่สร้างความเสียหายให้กับรัฐบาลและสร้างความหวาดกลัวให้กับประชาชนชาวรัสเซีย ด้วยเหตุนี้ กรณีดังกล่าวจึงเป็นกรณีตัวอย่างที่สำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบจากการใช้ความรุนแรงโดยรัฐ และตอกย้ำให้ภาครัฐเห็นถึงความสำคัญในการหันกลับมาทบทวนการใช้มาตรการที่รุนแรงกับประชาชน ทั้งการใช้ความรุนแรงในการปราบปรามกลุ่มก่อความไม่สงบ กลุ่มแบ่งแยกดินแดน ตลอดจนกลุ่มเห็นต่างทางการเมือง ซึ่งล้วนแต่เป็นการกระทำที่อาจส่งผลให้เกิดการโต้กลับความรุนแรงจากประชาชนภายในรัฐ ไม่ว่าจะทางใดก็ทางหนึ่ง

ในส่วนของประเทศไทยนั้น ประเด็นปัญหาที่พอจะสะท้อนให้ว่ามีความคล้ายคลึงกับสถานการณ์ในสาธารณรัฐเซเชน สหพันธรัฐรัสเซีย นั่นก็คือ สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะแนวความคิดแบ่งแยกดินแดนของขบวนการแบ่งแยกซึ่งมุ่งตั้งรัฐอิสลามมลายูชื่อ ปาตานีดารุสซาลาม (Patani Darussalam) ครอบคลุมอาณาบริเวณสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย จากการที่มีประชาชนบางส่วนมองว่า ปาตานี คือ พื้นที่ซึ่งเคยเป็นอาณาจักรปาตานีดารุสซาลาม ก่อนที่สยามจะเข้ามายึดครองในปี ค.ศ.1786 อาณาเขตของปาตานีครอบคลุมจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และบางส่วนของจังหวัดสงขลา (อำเภอเทพา จะนะ สะบ้าย้อย นาทวี และสะเตาะ ซึ่งเป็นอำเภอที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นมุสลิม) จนเกิดคำเรียกขานรัฐไทยในพื้นที่ว่า “นักร้องอาณานิคมสยาม” และปัจจุบันได้มีการตั้งกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อปลดแอกปาตานีดารุสซาลาม ออกจากภายใต้การปกครองของรัฐไทย⁶⁷

แต่อย่างไรก็ตามบทบาทของสตรีมุสลิมในสังคมไทยก็ยังต่างจากสตรีมุสลิมในเซเชน แม้ว่าจะปรากฏพบการใช้ความรุนแรงจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงในการปราบปรามกลุ่มผู้เห็นต่างหรือกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้⁶⁸ ซึ่งบางกรณีก็ปรากฏพบสตรีมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงจากมาตรการของรัฐ อาทิ การสูญเสียสามีหรือบุตรชายไประหว่างการปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ แต่ก็ไม่พบข้อมูลว่าสตรีมุสลิมเหล่านั้นจะหันไป

⁶⁷ "ปาตานี vs สามจังหวัดชายแดนใต้ การเมืองของคำเรียก," ประชาไท, updated 12 กันยายน, 2558, accessed 20 เมษายน 2563, <https://prachatai.com/journal/2015/09/61358>.

⁶⁸ "มูลนิธิพิชิตสันถวนิยมเปิดสถิติ 'ปิดล้อมบังคับ-ข่มขู่เก็บ DNA' ชายแดนใต้," ประชาไท, updated 14 ธันวาคม 2562, accessed 19 เมษายน, 2563, <https://prachatai.com/journal/2019/12/85538>.

หยิบจับอาวุธเพื่อก่อเหตุความรุนแรงได้กลับแต่อย่างใด หากแต่มีการพลิกบทบาทจากเดิมที่เป็นเพียงแม่บ้านมาสู่การเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน อาทิ การสร้างกลุ่มเครือข่ายสตรีเพื่อช่วยเหลือเหยื่อวาสนาสตรีที่ได้รับผลกระทบจากมาตรการต่างๆ ของรัฐ ดังเช่น กรณีของนางรุสนีแมเราะ ภรรยาของนายมะรอโซ จันทรวัตดี แกนนำกลุ่มก่อความไม่สงบที่โดนเจ้าหน้าที่วิสามัญจนถึงแก่ชีวิต ที่ได้โต้กลับความรุนแรงของรัฐด้วยวิธีการสันติวิธี โดยสร้างกลุ่มเครือข่ายสตรีชื่อว่า “Wanita Patani” หรือในชื่อ Persatuan Perempuan Patani - PERWANI ซึ่งเป็นองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร ที่ทำงานขับเคลื่อนประเด็นผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปาตานี) โดยทำงานเกี่ยวกับการช่วยเหยื่อวาสนา และเยี่ยมเยียนครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบจากการต่อสู้ โดยสมาชิกส่วนใหญ่เป็นสตรีในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และบางส่วนเป็นภรรยาหม้ายของสามีที่เสียชีวิตโดยเจ้าหน้าที่รัฐ⁶⁹

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ที่มา <https://perwanipatani.blogspot.com/>

Figure 3. ตัวอย่างแคมเปญเรียกร้องของ Persatuan Perempuan Patani – PERWANI^{70 71}

⁶⁹ กองบรรณาธิการ PATANI FORUM, "รุสนี สตรีผู้เคียงข้าง มะรอโซ," ประชาไท, 15 กรกฎาคม 2556, <https://prachatai.com/journal/2013/07/47710>.

⁷⁰ "ไม่ใช่เป้าหมาย," องค์กรผู้หญิงปาตานี, updated 3 กุมภาพันธ์ 2562, accessed 10 มิถุนายน, 2563, https://perwanipatani.blogspot.com/2019/05/blog-post_12.html.

⁷¹ "Save woman," องค์กรผู้หญิงปาตานี, updated 11 พฤษภาคม 2562, accessed 10 มิถุนายน, 2563, <https://perwanipatani.blogspot.com/2019/05/save-woman.html>.

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

FORUM, กองบรรณาธิการ PATANI. "รูสนี สตรีผู้เคียงข้าง มะร่อโซ." ประชาไท, 15 กรกฎาคม 2556. <https://prachatai.com/journal/2013/07/47710>.

กาชยานนท์, ดร.อรุณี. "หน่วยที่ 6 สตรีกับการพัฒนามนุษย์ในบริบทโลก." เอกสารประกอบการสอน วิชาการพัฒนามนุษย์ในบริบทโลก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2562): 5-6.

"ปาตานี Vs สามจังหวัดชายแดนใต้ การเมืองของคำเรียก." ประชาไท, Updated 12 กันยายน, 2558, accessed 20 เมษายน 2563, <https://prachatai.com/journal/2015/09/61358>.

ชัยนาม, สรวิศ. *Slavoj Zizek : ความรุนแรงและการเมืองเพื่อการปลดปล่อย*. กรุงเทพฯ: ศยาม, 2558.

ไชยพร, ไชยันต์. *Introducing : หลัง-สตรีนิยม*. กรุงเทพฯ: โครงการสรรพสาสน์ สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก, 2548.

พนัสพรประสิทธิ์, ชูเกียรติ. "หน่วยที่ 15 ประเด็นปัญหาอื่นๆ ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยุคร่วมสมัย." เอกสารประกอบการสอนวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2555): 7.

"มูลนิธิसानวัฒนธรรมเปิดสถิติ 'ปิดล้อมบังคับ-ข่มขู่เก็บ DNA' ชายแดนใต้." ประชาไท, Updated 14 ธันวาคม 2562, accessed 19 เมษายน, 2563, <https://prachatai.com/journal/2019/12/85538>.

ยุคตะนันท์, สลิสา. "อัตลักษณ์เพื่อ 'วันพุงนี้': บทวิพากษ์การเมืองเชิงอัตลักษณ์จากสำนักคิดหลังอาณานิคม." วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (2556). <https://doi.org/10.14456/jssnu.2013.10>.

รมิตานนท์, ฉลาดชาย. เล่าเรื่องเบื้องต้น : สตรีศึกษา สตรีนิยม. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์, 2555.

"Save Woman." องค์กรผู้หญิงปาตานี, Updated 11 พฤษภาคม 2562, accessed 10 มิถุนายน, 2563, <https://perwanipatani.blogspot.com/2019/05/save-woman.html>.

"ไม่ใช่เป้าหมาย." องค์กรผู้หญิงปาตานี, Updated 3 กุมภาพันธ์ 2562, accessed 10 มิถุนายน, 2563, https://perwanipatani.blogspot.com/2019/05/blog-post_12.html.

ภาษาอังกฤษ

"The Avenging Black Widows." CBC News, Updated mar 30, 2010, accessed May 10, 2020,

<https://www.cbc.ca/news/world/the-avenging-black-widows-1.866287>.

Banner, Francine. "Uncivil Wars: 'Suicide Bomber Identity' as a Product of Russo-Chechen Conflict." *Religion, State & Society* 34, no. 3 (2006): 215-53.

<https://doi.org/10.1080/09637490600819358>.

Beeston, Richard. "Black Widow Suicide Bombers Are Deadliest Chechen Weapon." *The Times*, September 4, 2004. <https://www.thetimes.co.uk/article/black-widow-suicide-bombers-are-deadliest-chechen-weapon-z690g36khvm>.

Bizovi, Olivia M. "Deviant Women: Female Involvement in Terrorist Organizations." Master thesis, Mercyhurst University, 2014.

Bloom, Mia. *Bombshell : Women and Terrorism*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2012.

———. "Female Suicide Bombers: A Global Trend." *Daedalus* 131, no. 1 (2017): 94.

<https://www.jstor.org/stable/20028092>.

Campbell, Latisha T. "Why Female Suicide Bombers? A Closer Look at the Liberation Tigers of Tamil Eelam and Chechen Separatists,." Doctoral dissertation, , Virginia Commonwealth University, 2014.

Cunningham, Karla J. "Cross-Regional Trends in Female Terrorism." *Studies in Conflict & Terrorism* 26, no. 3 (2003): 171-95. <https://doi.org/10.1080/10576100390211419>.

"Don't Use Fuel-Air Weapons in Chechnya Russian Military Threatens to Use Brutal Explosives." Human Right Watch, Updated February 17, 2000, accessed April 19, 2020, <https://www.hrw.org/news/2000/02/17/dont-use-fuel-air-weapons-chechnya>.

Dronzina, Tatyana, and Vadim Astashin. "Chechen Female Suicide Bombers: Who and Why." *Journal of Human Security* 3, no. 1 (2007).

"Female Suicide Bomber Kills Eight in Northwest Pakistan." Reuters, Updated July 21, 2019, accessed April 10, 2020, <https://www.reuters.com/article/us-pakistan-attack/female-suicide-bomber-kills-eight-in-northwest-pakistan-idUSKCN1UG08J>.

The Feminism Book : Big Ideas Simply Explained. Edited by Lucy Mangan. New York: DK, 2019.

Gentry, Caron E., and Laura Sjoberg. *Beyond Mothers, Monsters, Whores : Thinking About Women's Violence in Global Politics*. London: Zed Books, 2015.

Gilligan, Emma. *Terror in Chechnya: Russia and the Tragedy of Civilians in War*. New jersey:

- Princeton University Press, 2013.
- "Isis Family' Kill 13 in Indonesia." Bangkok Post, Updated May 14, 2018, accessed April 19, 2020, <https://www.bangkokpost.com/world/1464573/isis-family-kill-13-in-indonesia>.
- Kemoklidze, Nino. "Victimisation of Female Suicide Bombers: The Case of Chechnya." *Caucasian Review of International Affairs* 3, no. 2 (2009): 181.
- Kurz, Robert W., and Charles K. Bartles. "Chechen Suicide Bombers." *The Journal of Slavic Military Studies* 20 (2007): 529-47. <https://doi.org/10.1080/13518040701703070>.
- Loomba, Ania. *Colonialism/Postcolonialism*. London: Routledge, 2005.
- Myers, Steven Lee. "From Dismal Chechnya, Women Turn to Bombs." *The New York Times*, September 10, 2004. <https://www.nytimes.com/2004/09/10/world/europe/from-dismal-chechnya-women-turn-to-bombs.html>.
- Ness, CindyD. "In the Name of the Cause: Women's Work in Secular and Religious Terrorism." *Studies in Conflict & Terrorism* 28, no. 5 (2005): 353-73. <https://doi.org/10.1080/10576100500180337>.
- "Nigeria Suicide Blast Kills 30 at Video Hall in Borno." BBC, Updated June 17, 2019, accessed April 10, 2020, <https://www.bbc.com/news/world-africa-48660150>.
- O'Rourke, LindseyA. "What's Special About Female Suicide Terrorism?". *Security Studies* 18, no. 4 (2009): 681-718. <https://doi.org/10.1080/09636410903369084>.
- Offerein, Camille. "Gendered Jihad Islamic State's Appeal to Western Women." Master thesis, Utrecht University, 2018.
- Raghavan, S. V., and V. Balasubramanian. "Evolving Role of Women in Terror Groups: Progression or Regression?". *Journal of International Women's Studies* 15, no. 2 (2014): 197.
- "Rape and Sexual Assault in Chechnya." Peace Women, Updated November, 2004, accessed April, 20, 2020, http://www.peacewomen.org/sites/default/files/vaw_rapeandsexualassaultinchechnya_marc_h2003_0.pdf
- Sango, Stella Filipovic. "Female Suicide Bombers – Chechnya." *European Journal of Economics, Law and Social Sciences* 2, no. 1 (2018). <http://iipcl.org/wp-content/uploads/2018/06/Pages-from-61-65.pdf>.

Sawicki, John. "A Tragic Trend. Why Terrorists Use Female and Child Suicide Bombers." *Health progress (Saint Louis, Mo.)* 97, no. 4 (august 2016): 38-42.

<https://www.chausa.org/docs/default-source/health-progress/why-terrorists-use-female-and-child-suicide-bombers.pdf?sfvrsn=2>.

"Suicide Bombings Worldwide in 2019: Signs of Decline Following the Military Defeat of the Islamic State." Institute for National Security Studies, Updated January 2, 2020, accessed May 20, 2020, <https://www.inss.org.il/publication/suicide-bombings-worldwide-in-2019-signs-of-decline-following-the-military-defeat-of-the-islamic-state>.

Sjoberg, Laura, and Caron E. Gentry. *Women, Gender, and Terrorism*. Georgia: University of Georgia Press, 2011.

Speckhard, Anne. "Soldiers for God: A Study of the Suicide Terrorists in the Moscow Hostage Taking Siege." In *The Roots of Terrorism: Contemporary Trends and Traditional Analysis*, edited by Oliver McTernan, 9-10. Brussels: Nato Science Series, 2004.

Speckhard, Anne, and Khapta Akhmedova. "Black Widows: The Chechen Female Suicide Terrorists." In *Female Suicide Bombers: Dying for Equality?*, edited by Yoram Schweitzer. Tel Aviv: The Jaffee Center for Strategic Studies, Tel Aviv University, 2006.

stack, Alisa. "Zombies Versus Black Widows Women as Propaganda in the Chechen Conflict." In *Women, Gender, and Terrorism*, edited by Laura Sjoberg and Caron E. Gentry. Georgia: University of Georgia Press, 2011.

"Suicide Bomber 'Kills 6' in Chad; Including Soldier." Aljazeera, Updated August 14, 2019, accessed April 19, 2020, <https://www.aljazeera.com/news/africa/2019/08/suicide-bomber-kills-chad-including-soldier-190814140629813.html>.

Tickner, J. Ann, and Laura Sjoberg. "Feminism." In *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, edited by Tim Dunne. Oxford: Oxford University Press, 2017.

Von Knop, Katharina. "The Female Jihad: Al Qaeda's Women." *Studies in Conflict & Terrorism* 30, no. 5 (2007): 397-414. <https://doi.org/10.1080/10576100701258585>.

"Backgrounder on the Case of Kheda Kungaeva Trial of Yuri Budanov Set for February 28." Human Right Watch, accessed May 10, 2020, <https://www.hrw.org/legacy/backgrounder/eca/chech-bck0226.htm>.

"Russian Federation Serious Violations of Women's Human Rights in Chechnya." Human Right

Watch, Updated January 2002, accessed May 10, 2020,

https://www.hrw.org/legacy/backgrounder/eca/chechnya_women.htm.

Wilkinson, Paul. *Terrorism Versus Democracy : The Liberal State Response*. London: Fank Cass, 2000.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวปฐมพร พินวนล
วัน เดือน ปี เกิด	24 เมษายน 2531
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY